

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Status

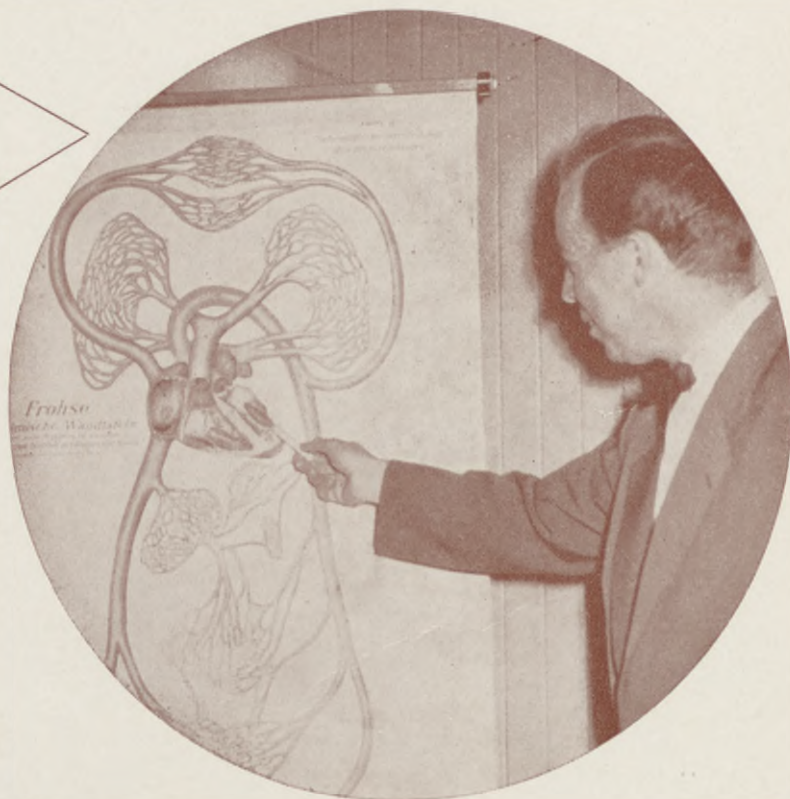
nr 9
okt.-nov.1963
pris 1:50

HJÄRTA och LUNGOR

utgör ett maskineri med nästan ofattbar konstruktion och arbetsförmåga. Vid varje hjärtslag drivs ungefär 70 g blod ut från hjärtat. Med en slagtakt på 70 slag i minuten motsvarar detta per dygn mer än 7 ton blod — i sanning en kraftprestation!

Samspelet mellan hjärta och lungor är en oerhört viktig livsprocess i vår kropp. I vår jäktade tid borde därför ordet *hälsokontroll* ha djupare respekt hos en var. En grundlig kontroll av vår egen kroppens maskineri borde vara minst lika viktig som då det gäller bilen och dess driftssäkerhet i trafiken

Effektiv hälsokontroll, som avslöjar hjärt- och lungsjukdomar på tidigt stadium — vid avslöjad sjukdom kartläggning av behov av rehabilitering, omställning av livsföring, eftervård, arbete m.m.

Normal

livsföring, trygghet under sjukdomstiden, försörjning genom egna insatser i den utsträckning hälsan medger

Kontakt

och samverkan med intresseparter inom medicin, forskning, arbetsmarknad och näringsliv

Aktivitet

genom hjärt- och lungsjukas egen medverkan i organisationen

RHL

(Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka) har 16.000 anslutna medlemmar och 130 lokalföreningar i hela landet

MEDLEMSKAP

i våra lokalföreningar lägger grund till större handlingskraft och ökade resurser i kampen mot hjärt- och lungsjukdomar

Föreningsfolkets villkor

Våra organisationer, ideella och fackliga organisationer — folkörelser i mer eller mindre utsträckning — uppbäres till stor del av frivilligt folk, föreningsmedlemmar i lokalföreningar, föreningsfolk, som i stort sett arbetar utan ersättning. Man kan säga att många livskraftiga organisationer inte kan existera utan sin oavlönade arbetskraft. Först när man kommer upp i organisationernas topp möter man de avlönade funktionärerna. Det är de större uppgifterna på riksplanet, organisationens huvudkontor, som inte kan undvara heltidsanställda. Dagens arbetsuppgifter inom de stora organisationerna blir med utvecklingens krav allt flera och mera komplicerade. En riksorganisation behöver numera experter av olika slag; folk som kan utreda och skaffa fram uppgifter osv.

Agitatoren, den ofta känslomässigt Ahårtarbetande trumslagaren med idealismens röda rosor på kinderna och vinden i sin lurviga man, är inte förgrundsfiguren på samma sätt som förr. Sociologen och den kylige statistikern; folk med tunga siffror och fakta i portföljerna har avlöst folk-talaren. Ombudsmännen av den äldre typen kämpade för luft och ljus åt sina medlemmar. Nu kommer samhällsplanerarna med siffror och diagram, lagstiftarna med sina paragrafer. Den s. k. byråkratin har också tagit säte i folkörelserna — de har i viss utsträckning kommit att bli parallella till ämbetsverken inom den offentliga sektorn. Den mera avancerade funktionären i dag på organisationstoppen är en sifferkarl i välpressad kostym, en sorts ny byråkrat, fast mindre traditionsbunden, öppen för tidens krav på ett helt annat sätt än ämbetsmannen av den historiska skolan.

På toppen har utvecklingen satt sina spår. Hur är det då längre ned i organisationen — inom de lokala föreningarna? Ja, även där har mycket blivit annorlunda. Föreningsarbetets förutsättningar måste självfallet avspegla sig också i det interna föreningslivet. I en fackförenings-tidskrift läser vi om hur "rutinuppgifterna" i hög grad belastar den lokala fackföreningens ordförande och kassör. Det är svårt att få folk på de posterna. Den service medlemmarna behöver i olika angelägenheter gör att t. ex. ordf. får använda måltids-raster och fritid för föreningsjobbet, kassören får upplåta sitt hem för uppbörd av avgifter osv. De idébetonade uppgifterna får stå tillbaka för det vardagliga knåpet inom fackföreningarna, vilket väl närmast sammanhänger med mångfalden; avtals-tolkningar och andra angelägenheter, ökar i takt med utvecklingen även inom fackföreningsrörelsen.

I inom vårt eget område kan vi gott tala om en utveckling, snarlik den fackföreningsrörelsen redovisar. För oss är emellertid möjligheterna att råda bot genom kostnadskrävande reformer för föreningsarbetet små. Avlönade funktionärer i större skala är inte en realistisk plan för en handikapporganisation som vår. Handikappfrågorna är i dag en svällande sektor inom socialpolitiken. Vårt föreningsfolk måste t. ex. ha elementära kunskaper om socialbalkens innehåll, om arbetsvård och rehabilite-

ring, frågor som i hög grad gäller enskilda människor, människor i våra många lokalföreningar landet runt. Den medlemsvård, upplysningsverksamhet, och personligt stödjande verksamhet våra lokalföreningar sysslar med är mycket arbetskrävande i dag, mera arbetskrävande än tidigare. Trots detta har vi alltså jämt att lita till de idéella, oavlönade krafterna, folk som funnit en stimulans i föreningsarbetet. När höstlöven falla gör vi som så många andra organisationer: vi vädjar till våra medlemmar att hugga i med nya tag i föreningsarbetet.

Signalerna, cirkulär och meddelanden, arbetsuppgifter av olika slag, från "toppen" kan dock inte friskas upp med löften om ekonomisk vederläggning för utfört arbete i vedertagen mening. Att "hugga i" för de hjärt- och lungsjukas sak betyder att man får ta sin fritid i anspråk, får ta av de idéella resursernas kapital, där stimulansen att göra något för förbund och förening och arbetsglädjen i föreningsgemenskapen väger tyngre än hård valuta, mynt och sedlar i avlöningskuvertet.

Någon egen patent att angripa antydda problem i föreningsvärlden har vi inte. Vi får liksom förr vädja till medlemmarnas goda vilja, denna höst liksom tidigare. Styrkan ligger i att utvecklingen för handikappgrupperna är generellt gynnsammare än någonsin — myndighe-

Tidig rehabilitering ger hjärtsjuk gott hopp

Världshälsoorganisationen redovisar på sidan 6!

SARKOIDOS - mystisk lungsjukdom

■ STATUS — DEBATT
Forts. fr. sid. 5

Experter från 26 länder har vid en sammankomst i Stockholm diskuterat lungsjukdomen sarkoidos, numera mycket vanlig i Sverige. Den som först beskrev sjukdomen var en svensk professor Jörgen Schaumann. Sjukdomens orsaker är dock outredda, trots ett intensivt forskningsarbete. Förr trodde man att sarkoidos var en "mild form" av tuberkulos, men man tycks nu ha övergivit den teorin. Den geografiska spridningen visar en utbredning i hela det tempererade bältet. I USA har man upptäckt att sjukdomen är betydligt vanligare i områden med tallskog än i andra trakter. En svensk undersökning bekräftar också denna teori. Doktor Stig Wallgren visade 1958, att sarkoidos i Sverige är dubbelt så vanlig i den skogrikaste tredjedelen av landet jämfört med den skogfattigaste. Men tallskog finns nästan överallt, så det är inte lätt att grunda undersökningar från denna bas.

Ingen vet riktigt vad sarkoidos är — en sjukdom en grupp symtom eller en över-

känslighetsreaktion. Om det är en vävnadsreaktion kan även den ha skilda orsaker, t.ex. bakterier eller "främmande kropp" i lungan. Liksom ifråga om tuberkulos är det viktigt att finna de tidiga fallen. De är ofta lätta att diagnostisera. Hos kvinnan uppträder ofta sarkoidos under amningstiden och då kan den knappast förväxlas med någon annan sjukdom. Man vet också från USA att sjukdomen är mycket vanligare bland negrer än bland vita, men man tror inte att detta förhållande har en social bakgrund, för fattiga vita är inte mera utsatta för den än andra. För en bättre kartläggning föreslås bl. a. från experthåll i Sverige att anmälningsplikt beträffande nya fall införes. Det skulle innebära en hjälp åt forskarna, som då kunde få klarare begrepp om utbredningen och därmed kanske också om orsakssammanhang. De svenska forskarnas ansträngningar att komma sjukdomen på spåren har väckt stort intresse och stor respekt i vetenskapliga kretsar utomlands.

ter och ansvariga vet nu i stort sett vad det rör sig om. Det gäller för vårt folk, som sitter inne med detaljkunskaper och erfarenheter, att hålla intresset vid liv. Problemen med arbetsbördans tyngd, behov av expertis och sakkunskap i organisationstoppen för alla de komplicerade frågor som tränger på, kvarstår. Problematiken — att räcka till för arbetets växande krav — finns också på lokalplanet. Det gäller de stora problemen liksom de små: socialbalken, rehabiliteringen, medlemsrekryteringen och kontakten med den enskilde medlemmen.

Mycket av allt detta heter uppoffring; arbete som taxeras lågt, sett i större ekonomiska sammanhang. Men där finns också den mänskliga faktorn, känslan av att göra något för de handikappades sak, föra våra frågor vidare. På längre sikt blir också denna idéella olja i samhällsmaskineriet materiella världen, ekonomiska värden i form av rehabiliterade människor, människor i produktionen. Så långt vågar vi ändå sträcka oss, även om vi inte mer än antytt problemen för organisationslivet i TV-ålderns och den ökade fritidens växande problematik.

Sixten Hammarberg

ställning är självfallet vilseledande och dessutom skadlig för folkhemmet. Endast ett arbete med intresse och glädje kan bli va fruktbringande och befodra ett positivt framåtskridande i kulturellt avseende. Klok är därför den arbetsgivare, som förstår att gör yrkesarbetet dels i alla avseenden hygieniskt och dels med så angenäm stämning som möjligt.

Det har ju sagts, att om någon kunde finna på ett sätt att göra tråkiga saker intressanta, så skulle han öka världsproduktionen mångdubbelt.

Det har funnits en tid, då det ansågs mindre fint att arbeta. En fin karl skulle arbeta så litet som möjligt och så mycket som möjligt utbyta arbetsdräkten mot festdräkten samt utbyta arbetsbordet, verkstaden eller arbetsfältet mot lyxrestaurangen eller danssalongen. Den åskådningen har dessbättre praktiskt taget försvunnit och man har lärt sig inse, att det finaste i världen är arbetet, och att det inte är arbetets art, som gör det fint eller ofint.

Allt arbete är fint. Endast fusk och oärlighet gör arbetet ofint. Den redlige arbetaren är en etiskt högt stående individ, värd allt erkännande. Den eleganta restaurangsnobben, i högmodig ton givande befallningar åt bugande kypare är däremot inte värd mer än ett sublimalt förakt.

Till all denna klokskap om ett välbalanserat leverne är inte mycket att tillägga. Att sitta på lyxrestaurang och ryta åt bugande kypare är tyvärr ett folknöje, som alltjämt praktiseras, därom kan restaurangpersonalen vittna. Fjäsk och bugningar är av ondo — både på restauranger och på annat håll. Vi hoppas byråchefen själv har det gemytligt och trevligt på sin arbetsplats.

Status

Organ för Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka

Ansv. utg.: Einar Hiller
Redaktör: Sixten Hammarberg
Red. och Exp.: Kocksgatan 15, Stockholm
Telefon 41 39 99 och 44 40 40
Postadr.: Box 4149, Sthlm 4
Postgironr 95 00 11

Annonspriser: Omslagets sista sida 500:—
1/1-sida 400:— 1/2-sida 225:—
1/4-sida 125:— 1/8-sida 65:—
Småannonser: 58 mm spaltbredd 65 öre mm
90 mm spaltbredd 90 öre mm

Prenumerationspris: Helår 15 kr, halvår 8:25 kr

UR INNEHÅLLET:

GOTT HOPP FÖR HJÄRTSJUKA	6
LUNGSJUKVÅRD I SIFFROR	6
PATIENTER PÅ SJUKHUS LÄNGTAR	8
HANDIKAPPADES FACKLIGA SITUATION	10
SVART MAGI VÄSTINDIEN	14
RÄTTVISAN I FÖRVÄG	16
BILDKRYSS	24

OMSLAG:

UNGDOM I HÖSTID — foto Herbert Backofen

"Allvarlig flaskhals inom de handikappades arbetsförmedling"

skriver tidskriften *Fackföreningsrörelsen* — språkrör för LO — under rubriken "Perspektivet". Samhället bör nu satsa ordentligt på rehabiliteringen, "inte pruta på tiotusenlappar", då det gäller att få handikappade och sjuka arbetsföra och försörjningsdugliga. Det är här fråga om kostnader som bevisligen lönar sig. LO-organet tycker också att det onekligen är en smula genant ur samhällets synpunkt att ett försäkringsbolag — låt vara att det nu är folkörelseägda Folksam — skall bära upp en stor del av kostnaderna för utvecklingen av rehabiliteringsverksamheten i vårt land. Vi citerar:

När kön av arbetsvårdsfall "under utredning" växer från 3.900 till 5.500 på ett enda år är detta ett tecken på ett allvarligt flaskhalsproblem inom de handikappades speciella arbetsförmedling. Där skulle det gå att utan längre dröjsmål nyttiggöra mera statliga pengar än nu — AMS hade begärt 50 nya arbetsvårdstjänster mer än vad som beviljades och ansåg tydligen på goda grunder att det fanns god användning för dem.

Att satsa på en upprustning av Statens arbetsklirik är också en åtgärd som statsmakterna absolut borde genomföra snarast för att hinna få gynnsam verkan av den under det viktiga uppbyggnadsskedet av en bättre rehabiliteringsorganisation i hela landet. Att pruta tiotusenlappar på begärda forskningsanslag är att sätta ödesdigra käppar i hjulet för uppbyggnaden av arbetsprövningsresurserna. Ju bättre arbetsprövning, desto säkrare kommer rätt man på rätt plats, och det har bland annat stor betydelse för hela vårt produktionsliv.

De skyddade verkstäderna borde man också från samhällets sida utan längre tids tvekan kunna bygga ut kraftigt. Antalet arbetsvårdssökande som "överförts till särskild förteckning på grund av att skyd-

dad sysselsättning f. n. icke kan anskaffas" var i april månad uppe i 3.900 — en ökning med 3.000 på två år! Också skyddade verkstäder är produktiva investeringar, i den meningen att människor som annars hänvisas till att passivt leva på invalidpension blir i tillfälle att utföra en viss produktiv insats.

Status instämmer helt i de framförda synpunkterna. Rehabiliteringsåtgärderna bör nu ha växt ur försökskostymen — det är inte längre fråga om experiment utan reella åtgärder för de människor som fastnat i "flaskhalsen", människor som behöver känna egenvärde och arbetets stimulans.

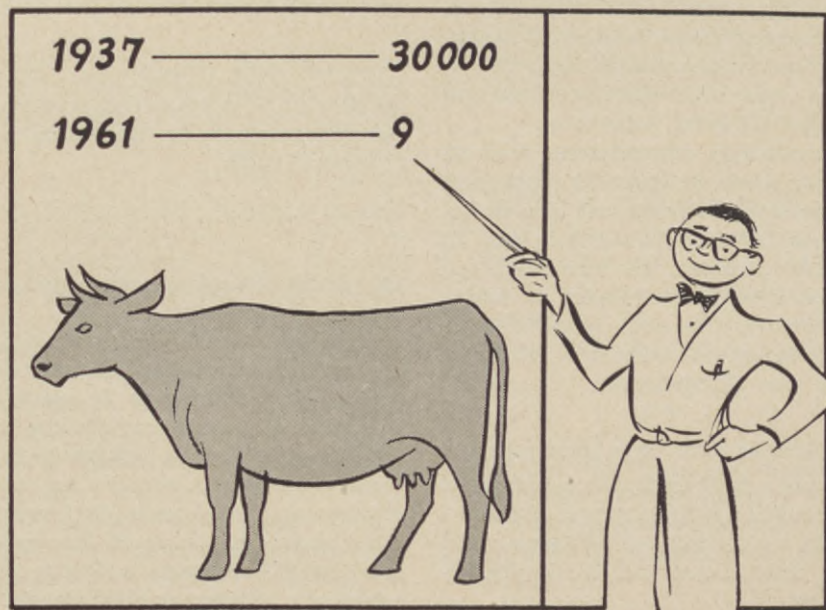
Allt arbete är "fint"

skriver byråchef Axel Sjöheden i *Svensk Socialvårdstidning*, dvs. om man inte fuskar — fusk och oärlighet gör arbetet ofint. Tyvärr framställs yrkesarbetet ofta som något motbjudande. Vi citerar ur denna framställning om arbetets etik:

Att yrkesarbetet sker under glädje är naturligtvis av dominerande betydelse. Tyvärr framställs yrkesarbetet ofta såsom något motbjudande, som bör inskränkas till det minsta möjliga, nöjeslivet däremot ibland såsom något man bör hänge sig så mycket som möjligt åt. En sådan fram-

Forts. å sid. 4

Bovin tuberkulos på retur...

Bovin tuberkulos (kreaturstuberkulos) hos människa har minskat i frekvens i takt med sjukdomens minskning hos djuren. De få fall, som avslöjats hos människa under senare år, rör sig om tidigare förvärvad sjukdom. Risken för överförande av bovin smitta från kreatur till människa är nu mycket liten. Kreaturstuberkulosen kan anses som helt besegrad anser man på sakkunnigt håll. "Kossan" som "säkerhetsrisk" är alltså mycket liten. Veterinärstyrelsens statistik visar från 1937 konstaterad tuberkulos hos 30.000 slaktade kreatur — år 1961 hade siffran krympt till 9 kreatur!

Gott hopp för

HJÄRTSJUKA

Världshälsoorganisationen ger nya fakta

Över hälften av dem som överlever den akuta fasen i vissa hjärtsjukdomar återvänder i många länder till sitt arbete. I vissa länder är proportionen så stor som 80 och till och med 85 procent. Dessa fakta lades fram vid en sammankomst i Genève med Världshälsoorganisationens (WHO) expertkommitté för rehabilitering av patienter med hjärt- och blodkärlssjukdomar.

Kommittén fann att anledningarna till den traditionella fruktan för och misströstan om hjärtpatienternas återstående livstid nu till stor del avlägsnats. Upplysning härom bör spridas inte bara till patienterna utan också till deras anhöriga och vänner och inom läkarkretsar så att man kan främja den fulla återhämtningen från sjukdomen, ansåg kommittén.

Passande arbete — inte sysslolöshet

De goda resultat som nåtts beror delvis på de stora framstegen under senare år i behandlingen av hjärtsjukdomarna. En annan mycket betydelsefull faktor är att man alltmer exakt kan mäta den energi som förbrukas vid fysisk verksamhet.

De medicinska erfarenheterna visar att passande arbete är bättre än sysslolöshet och att de psykologiska och ekonomiska följderna av överksamhet kan vara till skada för patienten, för hans familj och för samhället. Återanställning av många hjärtpatienter i lämpliga sysselsättningar medför heller inte större risk än för en person utan hjärtsjukdom.

Rehabilitering efter första läkarbesöket

En lyckad rehabilitering bör inledas redan då patienten för första gången kommer i kontakt med läkaren och den beror direkt på en exakt diagnos och en lämplig behandling.

En person som drabbas av en hjärtattack med normalt förlopp bör gå tillbaka till sitt tidigare arbete — eller börja lära ett nytt yrke — och påbörja fysisk träning senast tre månader efter attacken. Den fulla arbetsförmågan bör vara uppnådd inom sex månader.

Periodiska undersökningar är nödvändiga för att säkerställa att arbetsförhållan-

Lungsjukvård i siffror

Ett sedvanligt hösttecken är sammanställningen av siffror från tuberkulosvårdens arbetsfält, siffror, som redovisas i Kvartalsskrift för Svenska Nationalföreningen mot Hjärt- och Lungsjukdomar, häfte 3, 1963.

VÄRDPLATSER: Antalet tillgängliga platser vid sanatorier, lungkliniker, A-anstalter och B-anstalter (A-anstalter = sanatorier och lungkliniker, B-anstalter = tuberkulossjukugor och bygdesanatorier) utgjorde 4.912.

UNDER ÅRET NYINTAGNA: 15.653 patienter. Av vårdplatserna disponeras ett betydande antal för patienter med annan sjukdom än tbc (andra lungsjukdomar samt kroniskt sjuka).

medicinskt

UNDER ÅRET UTSKRIVNA: 5.936 patienter med tbc pulm., patienter med annan sjukdom än tbc (huvudsakligen lungsjukdomar) 9.420.

dena är lämpliga och att patientens fysiska form är oförminskad.

Rapporten från världshälsoorganisationen understryker kraftigt behovet av dels en tidig rehabilitering av de hjärtsjuka, dels också att man får en ordentlig kartläggning — inte bara av patientens medicinska situation utan också de sociala förutsättningarna att anpassa sig i samhälle och arbetsliv med hänsyn till den upptäckta hjärtsjukdomen. Som meddelats i TT-referat och i Status har Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka hos den svenska regeringen begärt ett anslag på 45.000 kr för tillsättande av en rikskonsulent med uppgift att bl. a. i första hand söka få till stånd en social kartläggning av de hjärtsjukas förhållanden i Sverige. Rapporterna utifrån visar behovet av en sådan åtgärd och att det gäller en fråga med förtursrätt i vår sociala mångfald.

NYUPPTÄCKTA TBC-FALL: 3.777 av vilka 69 % utgjorde fall av lungtbc. Jämfört med föregående år (1961) då totalsiffran var 3.996 har alltså en minskning skett i antalet nyupptäckta fall. Största antalet nyupptäckta fall ligger i åldersgrupperna över 20 år med övervikt för männen efter 40-årsåldern. I barnåldern har mycket få fall upptäckts under senare år.

TILLFRISKNADE OCH KVARSTÄENDE FALL I DISPENSÄRERNAS REGISTER: Som tillfrisknade registreras 5.818 personer (antalet föregående år, dvs. 1961, var 6.023 — alltså något flera). Kvarstående i dispensärregistren fanns 46.761 personer med tbc, av dessa var den 31 dec. 1962 38.945 fall av lungtbc.

AVLIDNA I TBC-SJUKDOM: Alla slag av tbc 327 personer, varav 306 med lungtbc. Jämförelseåret 1961 var siffrorna 403 respektive 382.

BEHANDLING: Större operativa ingrepp företogs i 574 fall. Liksom under senare år överväger resektionsingreppen över kollapsoperationerna. Mindre operativa ingrepp företogs i 461 fall.

ICKE REGISTRERADE FALL: Vid landets centraldispensärer stod år 1962 2.947 med tbc behäftade, icke registrerade utläningar under kontroll. Största antalet utläningar med tbc redovisar Stockholms län (Väsby) 728, Västmanlands län 262 och bland städerna märks Stockholm med 428 och Göteborg med 196 utläningar.

Allmän skärmbildsundersökning har under 1962 helt eller delvis genomförts inom följande sjukvårdsområden: Stockholms, Kristianstads, Malmöhus, Skaraborgs, Värmlands, Jämtlands och Norrbottens län. Samtliga i denna sammanställning redovisade siffror avser år 1962 då ej annat år — jämförelseår el. dyl. angivits.

Förenings Folket

Inte längre bara "vi" på handikappsidan!

Med en diger bunt tidningar under armen kommer en av förbundets mest kända centralgestalter, Alfred Lindahl, Örebro, stormande in på Status redaktion. Lindahl är väl känd bland folket inom Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka. För många år sedan dök han upp på våra kongresser och han har förblivit förbundet trogen genom åren, beklätt med förtroendeuppdrag både inom och utomlands och sitter alltså med i förbundets representantskap. För vår egen del var i förbundets barndom den kraftfulle kronojägaren från Närke med sin starka röst och glada ansikte ett extra livfullt inslag — skogsvårdaren som blev en lidelsefull vän av människovård och handikappfrågor vill man gärna sätta som karakteristik på Alfred Lindahl. Nu kom han närmast från Sundsvall — från Sveriges Socialtjänstemannaförbunds studiekonferens — där han i egenskap av ledamot i socialnämnden i Örebro deltagit i förhandlingarna. — För ca 20 år sedan var det nästan bara vi inom vårt riksförbund samlade kring de här frågorna, säger Lindahl. Han presenterar arbetsprogrammet för Sveriges socialtjänstemän. Denna gången rör det sig i huvudsak om handikappfrågor — hur man på olika vägar ska försöka säkra arbete, försörjning och normala livsvillkor för samhällets handikappgrupper. — Det känns tryggt att frågorna nu avancerar vidare i praktisk verklighet, fortsätter Lindahl. Cirkeln är bruten för våra olösta problem — det är inte bara vi längre på handikappsidan, låt vara att mycket återstår av praktiska justeringsarbeten i handikappvården.

Som exempel vill Lindahl bl. a. nämna läkarnas ökade intresse för att tränga in i sjukhuspatientens sociala villkor. Många läkare gav prov på den saken. Som exempel kan bl. a. nämnas doktor Nils Johansson, Sundsvall, som talade om rehabilitering. På tal om rehabiliteringsåtgärderna framhöll dr Johansson bl. a. att då det gäller handikappades sociala användbarhet — deras möjligheter att komma in i arbete och gemenskap — får "patienten inte skju-

Alfred Lindahl, Örebro.

tas över från den ena instansen till den andra". Är det inte ofta detta som påtalats från vårt håll? Nu möter man "våra egna ord" från en läkare i offentlig debatt. Det är en garanti för att våra frågor är "på god väg", menar Lindahl, bläddrar i en diger samling pressklipp och gör då och då en egen kommentar till vad han läser. Med denna ljusglimt från norr — om en modernare syn på "den tröstlösa vandringen mellan olika hjälpåtgärder" — ger sig Lindahl iväg tillbaka till sin vardagliga gärning; att sköta skog i Närke. Ett system i de handikappades mångfald, ett system som gör vägen kortare för den hjälpbehövande är på väg. I den meningen vill också vi dela förhoppningarna om en god skörd av sådden vid Sveriges Socialtjänstemannaförbunds studiekonferens i Sundsvall denna sommar.

En aktuell broschyr på 24 sidor med namnet "1963 års allmänna pensioner" innehåller informationer om folkpensioneringen och försäkringen för tilläggspension. Det lilla häftet kostar 60 öre per ex. och kan erhållas från Försäkringskasseförbundet, Biblioteksgatan 9, Stockholm C.

Studera socialbalken i ny brevkurs!

Lagen om allmän försäkring — populärt kallad socialbalken — är en tidsprövande och knagglig läsning om man bara har lagtexten att hålla sig till. För att göra studierna lättsammare och mera stimulerande har Försäkringskasseförbundet låtit utarbeta en brevkurs. Denna omfattar komplett 8 brev jämte ringpärm av plast. I kursen ingår en kortfattad översiktlig framställning om de olika förmånerna, försäkringens organisation, landets indelning i kassor, kontakten med de försäkrade m. m. Priset för hela kursen är 45 kr, utan brevrättning 30 kr, och den kan rekvireras från Försäkringskasseförbundet, Biblioteksgatan 9, Stockholm C.

STATUS

julnummer 1963

ligger redan i press

och lovar gott innehåll:

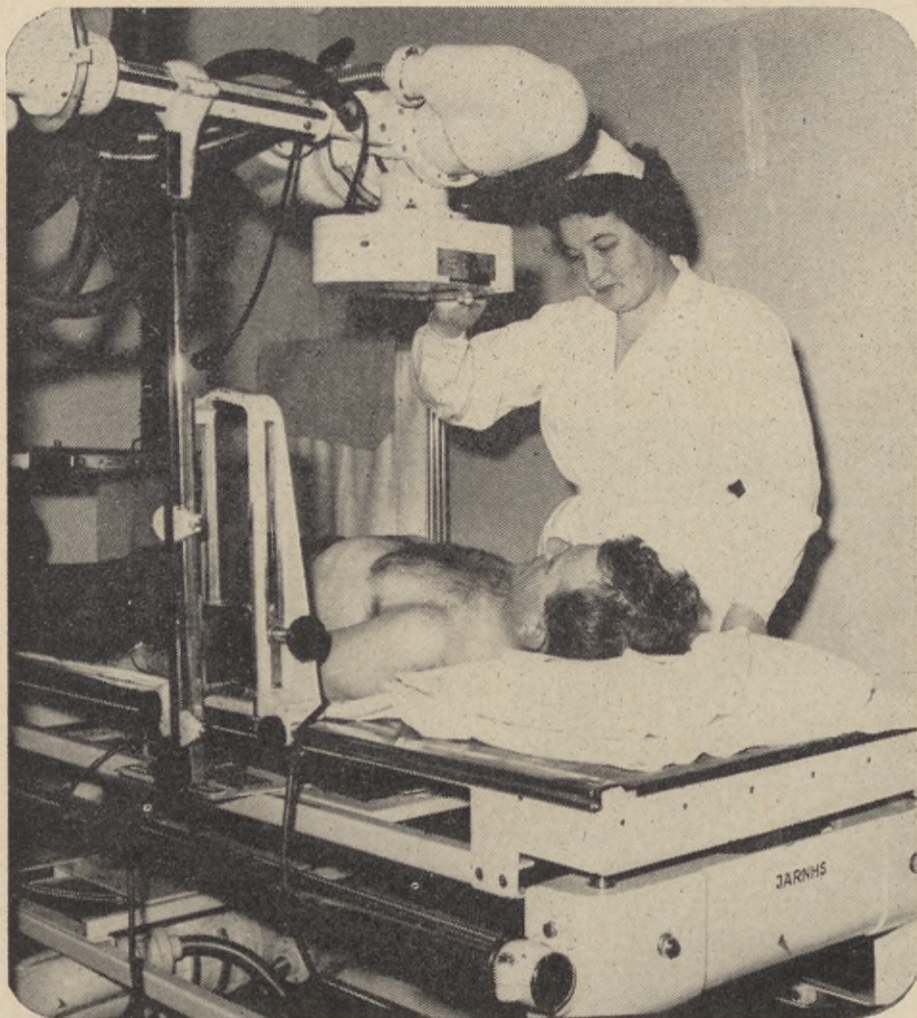
MEDICIN: Om profylax mot hjärtsjukdom skriver den kände uppsalaprofessorn
ERIK ASK-UPMARK

AKTUELL DEBATT: Assistenten och klienter, ett debattinlägg om förhållandet mellan den hjälpsökande och den ansvarige tjänstemannen, av fil. dr Paul Lindblom, rektor vid Socialinstitutet i Lund.

DESSUTOM: Bidrag av många kända skönlitterära medarbetare, bl. a. Stig Sjödin, Sten Hagliden, Helmer Grundström, Gustaf Rune Eriks m. fl.

STATUS
FÖR HELA FAMILJENS JUL

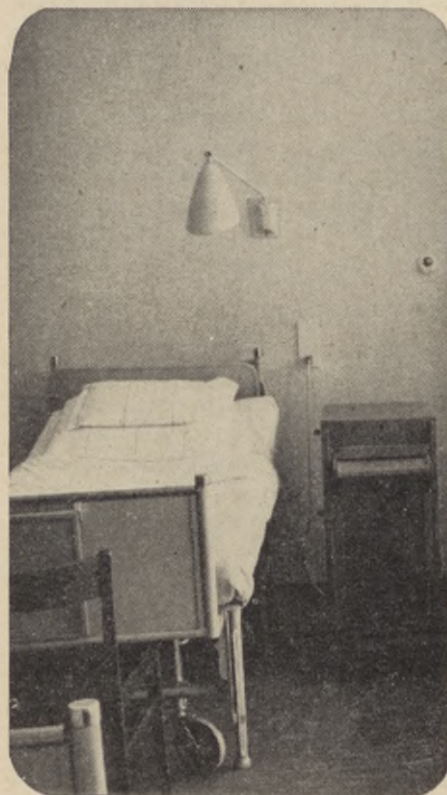
BESTÄLL EDERT EX. I TID!

Sjukhusdagen innefattar många prov och undersökningar. För en ny patient är detta spännande och psykiskt påfrestande — för personalen rutinsaker, som upprepas varje dag, månad efter månad.

"Den som i dag beger sig till ett sjukhus får ej ta med sig sin personlighet" — en professor i Heidelberg i Tyskland har sagt detta. Är tesen allmängiltig för sjukhuspatienter? Även i Sverige? Den vuxna människan, som plötsligt måste inställa sin aktivitet, ligga i sängen och ta emot föreskrifter, blir känslomässigt sett ofta som barn, säger författaren till denna artikel. Hans synpunkter bygger på vetenskapliga fakta, bl. a. från undersökningar i USA. Att "bli ompysslad som ett barn men samtidigt också respekterad som en vuxen" är en svår problematik — både i USA och andra länder!

uppdrag att utreda den frågan. Denne talade med hundratals patienter och bad dem tala fritt ur hjärtat, om allt de hade att förmäla i berörda sammanhang. Dessutom utfrågade han talrika läkare angående deras iakttagelser. Hans konstateranden rör visserligen endast amerikanska förhållanden, men torde dock förtjäna allmänt beaktande.

Där står sängen, en smula kall och operosonlig, trots hygien och renhet. Det gäller att anpassa sig i sjukhusrutinen — bli patient!

Patienten längtar efter moderlig omsorg

av ERIK HALLSTRÖM

Den, som plötsligt blir sjuk, måste ej bara förlika sig med tanken, att hans hjärta eller mage ej längre fungerar riktigt bra. Det anmäler sig också många andra tankar och känslor, som plär hålla sig borta under den grå vardagen. Det är här fråga om en helt naturlig självbesinning, som följer med nästan varje sjukdom, och som av många till och med uppfattas som välgörande. Men hur annorlunda är ej reaktionen, om den sjuke erfar, att han måste stanna på lasarettet, alltså skiljas från familj och nära anhöriga, i ett dämpat buller och doften av karbol. Är dessa obehag oundvikliga? Professor Mitscherlich, en framstående psykosomatiker vid universitetet i Heidel-

berg, har kännetecknat dessa stämningar med orden: "Den som i dag beger sig till ett sjukhus får ej ta med sig sin personlighet, lika litet som då han rycker in i kasernen eller föres i fängelse. På alla är rädslan för sjukhuset, som skall sluka dem, återspeglad i ansiktet.

Amerikanska läkarförbundet har ej ignorerat detta "sjukhuskomplex". Varje större industri föranstaltar undersökningar angående sina kunders missbelåtenhet och kritik. Varför skall ej då medicinarna göra det samma? Man gav den kände amerikanske psykologen Ernest Dichter i

"De flesta människor", säger mr Dichter, "förlorar sin själsliga jämvikt, om de bara hör ordet sjukhus. De blir till den grad rädda och oroliga, att man även efter diagnosen kan fastställa symptom, som ej har något med den egentliga sjukdomen att göra. Den vuxne människan, som plötsligt måste inställa sin aktivitet, ligga i sängen och ta emot föreskrifter och förhållningsorder, är själsligt uppbragt och förhåller sig känslomässigt ofta som ett barn. Det visar sig i hans ständiga gnat och klagomål på maten, ej tillräckligt lugn på salen, på systrarna, som ej kommer nog fort vid ringningarna, och även på enformigheten — kort sagt i patientens allmänna retlighet och grinighet. I verkligheten är det dock ej det dåliga kaffet eller den tidiga väckningen, som förargar honom. Det är bara förevändningar. I grund och botten har han en enda önskan: *Han vill bli bemött med moderlig omsorg*".

Men den rätta moderliga omsorgen är en konst, som kräver mycken takt och inlevelseförmåga. Den sjuke skulle gärna vilja anförtro sig åt läkaren med sina bekymmer och frågor, men han vill ej bli ansedd och

behandlad som "okunnig lekman". Han vill bli ompysslad som ett barn, men samtidigt också respekterad som en vuxen. Denna patients "ömmapunkt" missförstås tyvärr ofta. De flesta tillfrågade hade lidit under känslan, att läkarna fann dem intressanta som ett "fall", som levande sjukmaterial. Många hade från sin doktors mun ej hört något annat än talet om röntgenfotografering, elektrokardiogram och injektioner. Men de vill anses för något mer än en motor, vars fel måste avhjälpas. "De ger oss penicillin i stället för medkänsla", sade en kvinna. Förutom rätt diagnos önskar patienten framför allt, att läkaren är beredd att klargöra för honom sjukdomens art och den planerade behandlingen och detta på ett begripligt språk. Patienterna gillar mest sådana läkare, som svarar någorlunda utförligt och koncist på framställda frågor.

Om man får tro M. Morland i den ansedda amerikanska tidskriften "Science Digest", så kommer som nr två bland klagomålen ej organisatoriska eller hygieniska brister utan den opersonliga behandlingen, denna gång från personalens sida. Även

Glada ansikten kring matvagnen betyder bättre aptit, att sjukhusmåltiden smakar bättre, men glada ansikten betyder mera än mat: Glada människor ger trivsel och trygghet. En bra medicin vid sidan av kemoterapi och andra medicinska finesser, som bjuds patienten.

här är det för det mesta bagateller, som utspelas under det dagliga ståhejet. Sköterskor och biträden menar härmed ej något ont, men de sjuka reagerar känsligt. Ofta har sköterskorna vant sig vid en brysk kommandoton och sätter i gång med en injektion eller en blodprovstagning utan att säga ett ord. En städerska berättar under dammningen, vilken villervalla det hade blivit i rummet bredvid, då en patient plötsligt avlidit. "Många sjukhus borde ta flygbolagens personal som förebild", menar Dichter. "I dessa kretsar vet man, vilken dödlig ångest ovana passagerare ofta känner, och man kan konsten att genom vänliga ord och glada miner bringa dem på andra tankar."

Ett särskilt kapitel utgör förberedelserna för en operation. Till och med käcka och duktiga patienter blir vid detta ord kritvita i ansiktet och hänger sig åt de värsta farhågor och kommer med alla möjliga undanflykter. Denna rädsla och fruktan, som på ett mycket ödesdigert sätt kan försämra patientens tillstånd, kan bemästras, om man på ett förtroligt sätt med honom eller henne språkar om alla detaljer från blodtransfusion till stickbäcken, från dieten till eventuella plågor efteråt. Synnerligen viktigt är det att framhålla, att injektioner och blodtransfusioner ej alls betyder att patientens tillstånd har betänkligt försämrats. Nej, härmed vill man åstadkomma, att organismens belastning genom operationen skall nedbringas till ett minimum. En sådan psykosomatisk operationsförberedelse underlättar narkosen, sparar många sömntabletter och påskyndar tillfrisknandet.

Slutligen bör läkarna också göra patientens anhöriga till sina bundsförvanter. I Amerika har besökstiderna avsevärt förlängts. Detta har medfört, att tillfällena till muntra och uppiggande samtal med besökare blivit talrikare, varigenom de sjuka tillfrisknat snabbare, än om de skulle lämnats alldeles ensamma med sina själsliga problem.

Erik Hallström

Status varje månad

ger aktuell information om vad som händer inom socialmedicin och socialpolitik.

HANDIKAPPADES FACKLIGA SITUATION

I föregående nummer av Status — nr 8 sept 1963 — publicerades ett första avsnitt ur rubricerade utredning, verkställd av Handikapporganisationernas Centralkommitté (HCK) genom lokala samarbetskommittéer. Här följer det andra och sista avsnittet, vilket bl. a. innefattar en samling exempel på personliga synpunkter. Av exempelsamlingen framgår bl. a. hur man ser på fackföreningsrörelsens förutsättningar att befatta sig med handikappfrågor, den fackliga solidariteten, omständigheter i samband med förlorat medlemskap i fall där kontakten med de fackliga organisationerna brutits eller upphört m. m.

Synpunkter — redovisade och inte redovisade — på fackföreningsrörelsens inställning till handikappade och långtidssjuka

Frågeformuläret upptager två frågor, speciellt utformade för att ge de svarande möjligheter att mera fritt — obundna av direkta frågor — deklarerar egna synpunkter på fackföreningsrörelsens handlande, då det gäller handikappade och långtidssjuka. Det gäller då att bedöma om fackföreningsrörelsen "har en uppgift" i vad det gäller berörda grupper eller om frågor av detta slag kan anses ligga utanför den egentliga fackföreningspolitiken. Vi har här slagit ihop frågorna på formuläret och sökt genomföra redovisningen i tre punkter. Att så skett kan diskuteras, bl. a. därför att de båda frågorna enligt frågeformuläret inte är likalydande. På visst sätt vänder de sig till folk med olika relationer till facklig verksamhet. Den sista frågan vänder sig — som framgår av formuläret — till personer "som aldrig varit eller inte vet om de är fackföreningsmedlemmar". I båda frågeställningarna gäller det dock ett personligt ställningstagande, vilket vi av praktiska skäl redovisa i dessa tre punkter eller rubriker:

- a) fackföreningsrörelsen har en uppgift att medverka till lösning av dessa frågor
- b) nej till medverkan från fackföreningsrörelsen
- c) ej redovisad åsikt

Av svaren framgår att 40 personer sagt ja till medverkan från fackföreningsrörelsens sida, då det gäller handikappfrågor — dvs. de har svarat ja till alternativ a). Av alternativ b) framgår att en person sagt klart nej till facklig medverkan och en person vill ej deklarerar någon ståndpunkt i frågan. Det största antalet — ej redovisade ståndpunkter — eller inte mindre än 89 personer återfinnas under alternativ c). En närmare granskning av synpunkterna visar att de "åsiktslösa" (alternativ c) till stor del kan hänföras till den kategori som står kvar i fackföreningsrörelsen, betalar avgift och uppehåller normal facklig kon-

takt. Däremot återfinnes till stor del de utförligaste synpunkterna på den fackliga gemenskapen, fackföreningsrörelsens ansvar och uppgifter etc., hos medlemmar, som av olika skäl fått störningar eller avbrott i de fackliga kontakterna, liksom även hos dem som aldrig varit fackligt organiserade. Beträffande synpunkternas karaktär, innehåll och omfattning, redovisas närmare i följande avsnitt.

Önskemål och synpunkter — en exempelsamling

Hur de personer, som deklarerat synpunkter och åsikter om fackföreningsrörelsens hållning till handikappade och långtidssjuka, ser på frågan framgår av följande sammanställning av citat, direkt hämtade ur frågeformulären och försedda med vissa klarläggande kommentarer.

En f. d. fackföreningsmedlem, som led av diabetes, säger att den faktiska anledningen till avbruten kontakt med den fackliga organisationen var "att ombudsmannen inte ville taga itu med arbetsgivaren, när han avskedade mig för sockersjuka — — — den enda synpunkt jag har i detta fall är att organisationen skall stå på medlemmarnas sida helt — även ombudsmännen. Om inte skall de erkänna sitt nederlag gent emot arbetsgivarna".

"Medverka till att platser förbehålls för de handikappade", säger en person, som av formuläret helt tycks sakna fackliga kontakter, men som ändå har erfarenheter av lönearbete — "Låt de långtidssjuka alltså få känna gemenskap med sin fackorganisation", säger en annan — — och "varför upphör all hjälp från fackföreningen vid pension"?, framhålles i ett fall där medlemmen anser att "lönelyft" bör gälla pensionärerna i högre grad än f. n. sker. I det sista fallet anser även medlemmen att han efter invaliditetens inträdande kunnat kvarstå i arbete, men att han "tvingats söka sjukpension på grund av lång sjukdomstid".

"Fackföreningsrörelsen bör dels "avtalsmässigt" dels via "lagstiftningsvägen lösa denna gamla fråga", sammanfattar en textilarbeterska och en metallarbetare anser att "fackföreningsrörelsen borde utsträckas även till handikappade och långtidssjuka" (anm.: förmodligen arbetar han på en skyddad verkstad och anser sig för den skull avstängd eller isolerad från normal facklig kontakt i jämförelse med verkstäder på öppna marknaden). Av frågeformuläret framgår vidare att han hamnat inom "nytt verksamhetsområde inom arbetsvården".

En f. d. fackföreningsmedlem, som själv sökt utträde och blivit "egen företagare", vill ändå sammanfatta sin ståndpunkt på följande sätt: "Fackföreningen bör övervaka att arbetsgivarna inte tillskansar sig billig arbetskraft på de handikappades bekostnad. Då minimilöner numera införes blir väl risken större att så sker".

En medlem, som tydligen tillhör den kategori, som fått sitt medlemskap ur spel genom någon sorts automatisk tidsregel, som tillämpats vid långvarig sjukdom, summerar: "Fackföreningsrörelsen ingriper på många områden och utträttar mycket nyttigt, men jag har en känsla av att den glömmet de handikappade".

En svårt rörelsehindrad kvinna, som anser sig inte kunna ta arbete utanför hemmet och därför inte kan tala om "arbetsplats" i vedertagen mening, redogör här för på den plats i frågeformuläret, där utrymme för önskemål om facklig medverkan beretts. En likaledes svårt rörelsehindrad understryker särskilt starkt att man måste lösa transportfrågan för de rörelsehindrade — — — tillse att det finns skyddade verkstäder — — — "tillsätt en facklig ombudsman för att bevaka de partiellt arbetsföras villkor", hävdas på tal om det fackliga ansvaret. — En blind, som besvarat frågan om fackföreningsrörelsens medverkan till lösning av hithörande frågor med ja gör dock en reservation till sin ståndpunkt: "Facklig medverkan bör äga rum under förutsättning att man arbetar i öppna marknaden".

Avgiftsbefriad tjänsteman, som står kvar i sin fackförening, har en koncentrerad målsättning för facklig medverkan: "Fackorganisationerna bör hålla bättre kontakt med långtidssjuka och bistå med råd ang. sjukkasse-, pensions- och skattefrågor, som den långtidssjuka kommer att ställas inför och ej själv är införsatt i..."

Bitter kommentar gör en hjärtsjuk man, som inte kan återgå till tidigare verksam-

het (har skyddad arbete inom arbetsvården) med följande ord: "Fackföreningarna bör hjälpa sina medlemmar, när de drabbas av sjukdom eller olycka, och ej påpassligt helt utesluta dem vid lämpligt tillfälle, när de ej kan betala sin avgift. Det talas om "Broderskap" så länge man kan betala, men sedan är det "ättestupan". — Mera sympatiskt bemötande redovisar en transportarbetare, som tycker att hans fackförening "tagit god hänsyn" under en lång sjukdomstid — — — "har erhållit jul- och påskunderstöd hela tiden". — "Arbetsförmåga — — — betalning efter arbetsförmåga och inte efter graden av invaliditet" bör hävdas av fackföreningsrörelsen, framhåller en kvinna, som dock inte tillhör eller tillhört någon facklig sammanslutning. — — —

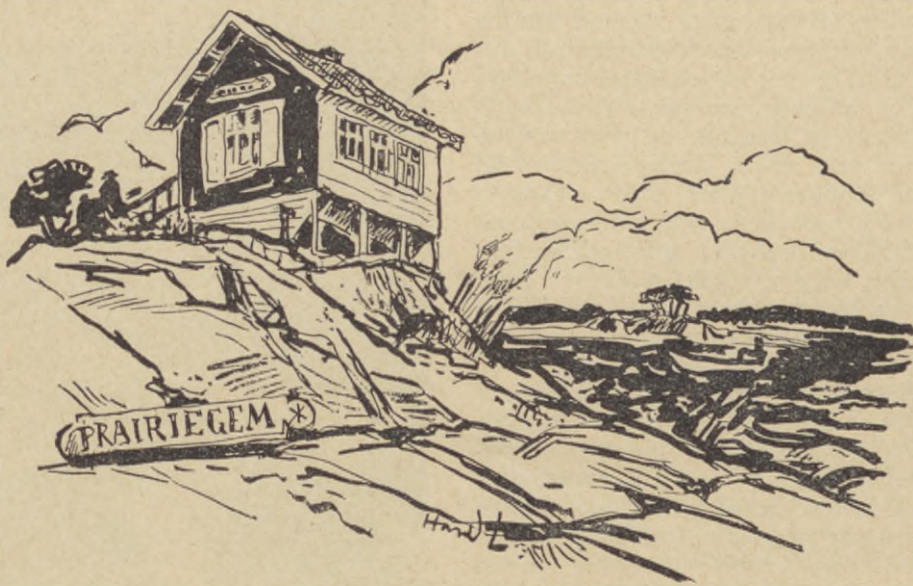
... "jag kom bort ur matrikeln", framgår i en deklARATION, där medlemmen tydligt varit ganska ovetande om hur det gick med hans fackliga medlemskap. För sin del vill emellertid medlemmen ge en rekommendation för den fackliga samlevnaden och framhåller "att alla som är organiserade vid tiden för sjukskrivningen skall stå kvar i sin organisation till dess: 1. att de kan avföras på grund av pension el. dyl. 2. Att de kan överföras till en ny organisation, efter omskolning el. dyl. — — —". Egen försummelse som orsak till bortfall ur facklig gemenskap redovisar en metallarbetare med orden: "Mitt eget fel eftersom jag inte tog kontakt med organisationen innan jag åkte till anstalten." — — —

En metallarbetare, som på grund av sjukdom inte kunde stå kvar i sitt yrke, fick genom arbetsvårdens medverkan s. k. näringshjälp, hjälp till igångsättande av en "korvkiosk". Han berättar om sin fackförenings syn på hans nya ställning: "Min fackförening ansåg att jag skulle betraktas som egen företagare. Själv begärde jag att få vilande medlemsrätt. Då detta avslogs anhöll jag att få kvarstå som betalande medlem, men även detta avslogs". Han berättar vidare att korvkiosken gav honom en god bärgning under de tre första åren, men genom en gatuomläggning och tillkomsten av nya kiosker blev förutsättningarna för rörelsen sämre. Trots detta fanns det dock en ljusning..." då mitt hälsotillstånd väsentligt förbättrats under denna tid har jag kunnat återgå till min tidigare arbetsplats". Han berättar också att han "på nytt inträtt" i samma fackförening, där han tidigare var medlem, "varvid jag fick erlägga ny inträdesavgift". Sin nuvarande inställning till fackföreningsrörelsen redovisar medlemmen i följande: "Vore önskvärt att fackföreningen tog tillvara och bevakade den långtidssjuka medlemmens intressen bättre och bl. a., där så är möjligt, medverkade till en omplacering

Forts. å sid. 19

● KONST I DAG:

Målare i kustbandet

Harald Lindberg är en av de allra finaste representanterna för de konstnärer som med förkärlek väljer sjön till motiv.

Han är uppfödd vid kust och hav, han har upplevt sina barndomsår tillsammans med fartyg och sjöfolk och har själv varit sjöman.

För några år sedan gav han ut en litografiportfölj som signifikativt hette "Hav och kust" och i fjol förelåg portföljen "Svensk sjöfart".

I år har Harald Lindberg fortsatt sin sjö- och skärgårdssvit med en portfölj som han kallat "Kustband".

"Kustband — mig personligen har ordet, som sällan brukas av skärgårdsbor och säkerligen är en litterär skapelse, mestadels skänkt visionen av det kärvt ödsliga mötet mellan de yttre storskärgårdarna och havsfjärdarna och följaktligen varit i det närmaste identiskt med havsbandet, likaledes ett poetiskt ord som t. o. m. förekommer i pluralis — Strindberg skriver sålunda havsbanden", säger skärgårdsskalden Einar Malm i sitt initierade förord. "Men tänker man logiskt måste det naturligtvis vara så, att kustbandet inbegriper alltihop — fastlandets kustlinje, hur djupt inflikad den ibland är, och öricket därutanför ända till

yttersta bådan, kort och gott den region som helt eller delvis präglas av havets grannskap. Längs de 2.500 kilometer svenskt land som vetter mot hav finns det således ett flertal kustband att välja på, alla med sina särdrag och attraktioner."

Mäktigast till ytan och nyansrikast är det uppländska kustbandet och många ord- och bildkonstnärer har här funnit rik inspiration. Harald är roslagspojke och hör till dem. Hans nya portfölj är ett svep från söder till norr.

Han börjar vid Sandhamn vid Stockholms östligaste havsport, om vintern ett ensligt lotssamhälle, om sommaren ett centrum för seglare. Tullstationen har anor från 1600-talet och här skapade inspektoren Elias Sehlstedt vid mitten av förra seklet den första riktiga skärgårdspoesin i vår litteratur. Furusund är Sandhamns motsvarighet vid norra segelleden. För hundra år sedan var platsen en fashionabel badort. Strindberg vistades här några somrar och miljön har lämnat spår i hans produktion. Roslagens huvudstad Norrtälje har också blivit motiv och Harald Lindbergs pensel stannar vid Örskärs fyr vid Ålands jäsande hav.

Nils-Eric Björsson

● Utvecklingsproblem i Europa:

För några år sedan utkom en bok som hette "Röster från Palermo". Den var skriven av Danilo Dolci, en arkitekt från norra Italien som så gripits av missförhållandena på Sicilien att han slagit sig ned där för att bekämpa den fruktansvärda nöden. Det var en skakande verklighetsskildring, en bok som blottade ohyggliga detaljer: en slum och en nöd som står i otrolig kontrast till de skönhetsmättade turiststråken.

Nu har en ny bok utkommit om Siciliens tragiska tillstånd, en bok som skildrar både städernas slum och landsbygdens fattigdom. "Leva på Sicilien" heter den.

Den svenske fotografen Stig T. Karlsson har under tio månader strövat omkring i Siciliens nöd och elände, bott där, och resultatet av sin vistelse redovisar han i nära ett hundratal bilder i föreliggande bok. Det är etsande fotografier som bättre än någon text i världen berättar om ett enormt proletariat, de sociala missförhållanden som nära hälften av öns 5 miljoner människor tvingas le-

De fallna hjältarnas dal, Valle de los Caidos, i Guadarramabergen i Spanien.

Bortom turiststråken

|| av NILS-ERIC BJÖRSSON

va under. Här möter ett fattigdomens och hopplöshetens människogalleri, öppnas en insyn i gränder och byar som ligger som ett nödens konglomerat.

Texten har en av Danilo Dolcis medarbetare skrivit, Franco Alasia, och han har gått till väga på det sättet att han gått ut bland de nödställda människorna och visat dem Stig T. Karlssons bilder och de reaktioner han då fått erfara har fått utgöra grundstommen till texten. Det är alltså de fattiga människorna själva som för talan i denna bok.

De slumkvarter i Palermo som mötte i Dolcis bok återkommer här. Trångbodda, stinkande kyffen där rättorna kvickt är framme om man råkar tappa ett stycke spaghetti.

Även havet har sitt proletariat, fiskarna. För den som inte äger någon båt går det inte att klara sig.

Man tvingas ofta fiska yngel för att inte få gå tomhänt hem, för att få något att äta.

Niohundra lire om dagen, omkring 7:50 och sex barn — det är ingen ovanlig bild av en jordbruksarbetare på Sicilien. Men det är långt ifrån alla dagar som man kan få ett dagsverke; de arbetslösa dagarna är många fler än de dagar då arbete finns. Och det är inte säkert att man får den lön som man har gjort upp med arbetsgivaren om: De niohundra plus maten kan förvandlas till åttahundra och ingen mat när det kommer till kritan: "Ta det du får, annars får det vara", heter det.

En jordbrukare berättar att han stiger upp på morgonen vid tre-fyrtiden, för vägen är lång och han har tolv till fjorton timmars arbetsdag. "Jag tar igen mig på kvällen, äter litet pasta, somnar vid bordet. Barnen ser jag aldrig."

Den som är fårherde får föra ett isolerat liv. "Jag har bara djuren att

Madonna går omkring och samlar in gåvor för kyrkans välgörenhet på Sicilien.

Praktfull tonfisk en fiskare på Sicilien visar upp, men det är inte alla dagar man får sådana fina napp.

prata med. Från morgon till kväll är man ute på markerna, man är utanför allt mänskligt umgänge. Jag kommer hem två, tre gånger om året, högst fyra gånger. En bonde hyr en för ett år och lönen består av bröd, ost, säd och lite pengar, mycket litet. Men så får jag ett lamm om året."

Den som arrenderar jord har det också svårt: hela fyrtio procent av skörden kostar arrendet. Men det är inte alltid det räcker med det; ibland bryr sig inte feodalherrarna om att respektera vad arrendelagen föreskriver.

När en fackföreningsman tog upp strid om detta, rövades han bort av den beryktade maffian, gangsterväldet, och mördades. Trettioåtta fackföreningsmän har fått sätta livet till i sin kamp mot missförhållandena.

Sven O. Anderssons bok "Spanien väntar" vill man varmt rekommendera alla Spanien-resenärer. Ja, naturligtvis alla som är intresserade av att veta hur den värld ser ut som vi lever i. Sven O. Anderssons skildring tränger utanför alla paradisiska vyer och fångar in det verkliga Spanien: Fattigdomens, diktaturens och terrorns Spanien.

Sven O. Andersson börjar sin resa 1936. Han rekapitulerar det blodiga inbördeskriget då en miljon

spanjorer fick sätta livet till, låter svenska frivilliga som var med berättata, söker upp platser där striderna gick fram. Det är en riktig utgångspunkt.

Han påminner om att det var med hjälp från Hitlers nazistiska Tyskland och Mussolinis fascistiska Italien som Franco kunde genomföra statskuppen, "befria Spanien från kommunism" som den officiella lögnen kallar upproret mot den lagliga regeringen. Han börjar sin skildring med att besöka tjuvfäktningsarenan i Albacete, just den plats där Internationella brigaden utrustades: 50.000 man från femtiofyra olika länder strömmade till den spanska demokratis försvar. 500 svenskar deltog i brigaden — var tredje återvände aldrig hem. Var finns deras gravar? Kyrkogårdsarbetarna ruskar i dag på huvudet inför en sådan fråga och flackar med blicken. Det är svårt att minnas, man vet så litet. "Så utplånas — från kyrkogårdar och historieböcker, tvärs genom hela samhället — varje synligt minne av dem som försökte försvara den lagliga spanska republiken mot triumviratet Hitler-Mussolini-Franco".

Francos diktatur lever genom fyra grupper: Kyrkan, armén, den fascistiska falangen och gruppen av jordägare och mycket förmögna. Den

enda kraft som på en gång skulle kunna stöta Franco genom att vända sig mot honom är armén, men man anser att kyrkan genom greppet om undervisningen, kvinnorna och en stor del av kapitalet har den verkliga makten.

Spanien har två rättsförfaranden, ett civilt och ett militärt. De politiska brotten sorterar under militärdomstolarna där rättsförfarandet är högst summariskt. Enligt lag får en arresterad hållas i förvar högst 3 dygn, men det är ingenting som hindrar polisen att hålla kvar en person i månader "medan utredning pågår". Försvararens roll är meningslös. Han har fyra timmar på sig att studera "utredningsmaterialet" och får under samma tid också en gång besöka den anklagade. Det har hänt någon gång att den officer som uttagits till försvarare litet för skickligt och engagerat har talat för sin "klient". Det är ambitioner som kan leda till repressalier i den militära karriären.

Misshandel och tortyr ingår vanligen i de spanska polisernas förhörsmetoder. Sven O. Andersson fick ta emot många kusliga vittnesbörd. "De utsattes för den vanliga behandlingen, polisen slog dem mot njurarna under kalla duschar, slog dem un-

Forts. å sid. 25

Kvinnor i en by på Sicilien. Man får arbeta hårt ute i byarna. Hårda strider mellan bönderna och deras herrar har ibland lett till blodiga sammanstötningar, sorg och förstämning i många hem.

De slavar som fördes från Afrika till Västindien mellan 1500- och 1800-talen blev visserligen tvångsdöpta. Men i "negerrepubliken" Haiti, som frigjorde sig från Frankrike 1804, lever afrikansk voodoo kvar som inofficiell "statsreligion". Och över hela Västindien har trolldom, obeah, stor betydelse i befolkningens liv.

Det var vid åttatiden senaste askonsdagskväll på den lilla brittiska ön St. Lucia, som ligger strax söder om det franska Martinique. Efter maten på mitt hotell i huvudstaden Castries tog jag en liten promenad. Öns martinicanskt orgiastiska karneval hade just avslutats natten före. Trodde jag. Och det var också den officiella uppfattningen.

Då fick jag höra musik från en tvärgata. Det var ett egendomligt, uppsluppet men samtidigt begravningsliknande följ som

drog genom stan. Främst dansade några kvinnor. Sedan kom en man som hade agerat präst under karnevalen. Han var fortfarande klädd på samma katolskt prästerliga sätt, och han förde sig lika parodiskt värdigt med korstecken och andra stora åthävor.

Efter honom kom först en liten flock människor, som högt uppe på en stång bar på en ful docka med opropotionerligt stora, löst hängande könsdelar. Sist kom en orkester — och omkring och efter orkestern dansade och sjöng en litet större flock, huvudsakligen kvinnor. Många bar ljus i händerna.

Det var tydligt att det här upptåget kom oväntat för stadens karnevalströtta befolkning. Men efter hand strömmade allt flera till på gatorna, och till slut var det en hel folkmassa som följde efter den besynnerliga processionen. Vägen gick förbi

hamnen mot Castries mörka utkanter till en stor avstjälpningsplats. Åskådarna blev efter hand allt mer upphetsade, och där ute kulminerade skådespelet. Den prästklädde utförde en besynnerlig sorts begravningsceremoni, som avslutades med att alla ljus kastades på ett bål — där dockan inte bara brändes. Under vild extas slog man sönder den brinnande dockan med käppar, så att eldflagorna yrde långa vägar...

Nästa förmiddag sökte jag upp min vän chefredaktören för öns tidning, "Voice of St. Lucia", för att få litet närmare upplysningar. Mycket fick jag inte ur honom — mer än vad jag redan visste. Det var Vavals, dvs. karnevalens, begravning jag hade varit med om — och egendomligt nog som ende vite man. Men medan vi satt och pratade, råkade jag göra en jämförelse som det tydligen låg något i.

En timme senare satt jag inne hos en annan av öns honoratiories. Han hade radion på, nyheterna lästes upp — och till

min häpnad fick jag höra ungefär följande ord:

"Mr. Bengt Sjögren, a Swedish anthropologist now doing field work in St. Lucia, today expressed his interest in the burial of Vaval last night. Mr. Sjögren added that, in his opinion, the ceremony had a certain flavour of voodoo..." — Samma text återkom i kvällsnyheterna!

*

Att man presenterade mig som antropolog får naturligtvis stå för uppläsarens räkning, även om jag haft sådana biintressen under mina resor i Västindien. Men det märkliga var att man tog min enkla jämförelse med voodoo så allvarligt. Nu kan det visserligen inte råda något tvivel om att Vavals begravning var mer än ett gott karnevalsskämt för åskådarna. Den tillfredsställde betydligt djupare behov än så.

Men egentlig voodoo lär man inte stöta på i den delen av Karabiska havet — även om enklare afrikansk magi, obeah, är utbredd över alla öar med mer eller mindre svart befolkning. På St. Lucia bör de infödda inte minst ha anledning ägna sig åt ormmagi — för att skydda sig mot den fruktade lansormen, som förekommer där och på Martinique.

I en bergstrakt på södra St. Lucia finns det faktiskt också en hällristning, som visar en ringlande ormkropp med tydligt huvud. En del anser att den härstammar från den tid, då det levde indianer på ön — men det finns ingen liknande bild på de bevisligen indianska hällristningar, som jag har sett på andra håll.

När jag framkastade för den svarte chaufför, som körde mig till platsen, att ormbilden kanske fortfarande används till magiska ändamål — så svarade han artigt, att det trodde han med. Det bevisar naturligtvis ingenting. Men jag tycker nog

det ligger närmast till hands att anta att det är *negrer* som ristat in ormen i berget, och att detta på något vis står samband med den ormkult som förekommer i Västafrika, och som i förändrad form lever kvar i den besynnerliga republiken Haiti på ön med samma namn.

Officiellt är Haiti katolskt — men än idag har det katolska prästerskapet mycket litet att säga till om vid sidan av den afrikanska voodookultens *houngans*, dvs. präster, och *mambos* — prästinnor. Det lönar sig inte nämnvärt att tala med den franskt bildade mulattaristokratin om den saken. De föraktar allt som har att göra med negrer och afrikanska seder.

*

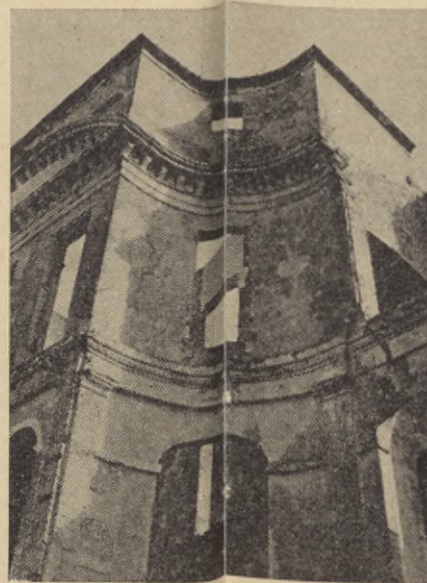
Några svarta gendarmer, folkskollärare och andra tjänstemän, som jag drack rom med på ett litet kafé i Haitis huvudstad

Forts. å sid. 20

Svart magik i Västindien

av BENGT SJÖGREN

Sedan 1804 har Haiti bl. a. haft två kejsare och en kung. Den sistnämnde mördades i detta slott — Sans Sonci.

Det fransk-koloniala inflytandet avspeglar sig i klädseln hos dessa unga damer — men takten anges av en Kongotrumma.

Voodooskådespel mitt på ljusa dagen. Den prästliknande anföraren utför sina mystiska ceremonier under stor publiktillslutning.

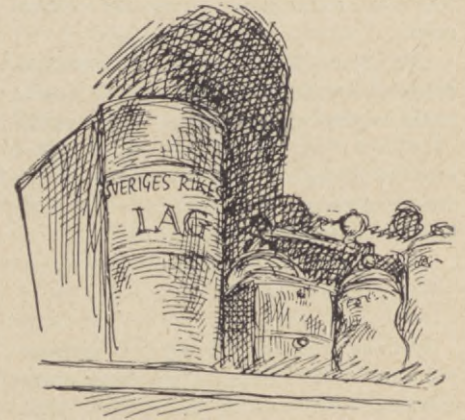
RÄTTVISAN I FÖRVÄG...

Ofta stod man i byn maktlös mot förtryck och oförrätter, som i regel bedömdes uppifrån, högt uppe på samhällets topp. Där satt man, såg oss i fågelperspektiv, ja kanske knappt så en gång. Vi var för obetydliga både som rättsobjekt och på annat sätt. Gjorde man något fuffens i byn var den s. k. rättvisan kvick att nypa till. Om vi själva blev utsatta för otillbörliga handlingar utifrån var lagarna svårtolkade och lagarnas övervakare förhöll sig märkvärdigt passiva. Som t. ex. då en strömmingsförsäljare med sin högljudda fordbil, tutade och for fram efter byvägen, körde på en ko och en gubbe i samma veva. Kon ramlade i diket med brutet ben och gubben kastades i en grandios båge mitt i sin egen klöveräng och blev illa stukad i kroppen. Alla ben höll dock på gubben, kon hade skö-

rare benpipor och måste slaktas tvärt på fläcken.

Strömmingshandlarn, som också var slaktare på lediga stunder, då strömmingarna inte lät sig fångas i näten, gjorde en god affär på sin "olycka". Han var kvick att sticka kniven i kon, köpte köttet för slumppris, för gubben hade ju aldrig fått tillfälle att förhandla om köpet på vanligt sätt i detta fall. Strömmingshandlarn dikterade villkoren enväldigt för den illa sargade säljaren, som var alldeles omtumlad av den vådliga luftfärden i sin egen klöveräng.

Efteråt försökte gubben vädja till högre instans, i första hand till fjär-

dingsmannen. Denne var inte alls så talför och handlingskraftig som då det gällde t. ex. hundskatt och förpliktelser byafolket avkrävdes. — Ja, si då va så att gubben och kon hade "saxat" — saxat hit och dit på vägen framför fordbilen. Så gjorde man inte i trafiken. Man måste hålla sig på sin kant — inte gå i "spiraler" på vägbanan.

— Ja, men skulle man bli överkörd på sin egen mark av strömmingshandlare från stan, tvingas sälja kött för underpris... och sedan hotas av åtal för "vårdslöshet i trafiken"? Var det nya metoder för köpenskap lagen tillät för stadsborna? Fjärdingsmannen försökte förklara att landsvägen inte var gubbens egen mark. Vägen var nu ett intrång i torparvärlden man måste acceptera. Historien med kon och köttet var en beklaglig följd av "händelseutvecklingen", men fjärdingsmannen varnade för att ge sig in på juridiska hårklyvningar... gubben och kon hade "saxat" på vägen. Troligen hade också strömmingshandlarn befunnit sig i livsfara, fast han klarat sig själv och inhöstat oskäligen vinst på den olycksdrabbade kon.

— Strömmingshandlarn dikterade villkoren enväldigt för den illa sargade säljaren, som var alldeles omtumlad av den vådliga luftfärden i sin egen klöveräng...

Efter den betan inköpte gubben i alla fall en lagbok, en stor baddare med guldbokstäver i ryggbastet. Det var alldeles tydligt att man trots en lugn och lantlig tillvaro på egen mark måste vara insatt i rättvisans arbetsprinciper. Lagboken intog en hedersplats på kökshyllan, bredvid kaffekvarnen och kryddburkarna i torparköket. Gubben tyckte nog att lagspråket verkade hårt och strävt, men han kämpade tappert igenom jordabalken, som låg närmast till för hans intressen, och företog även inhugg i

de övriga balkarna. Man måste vara förtrogen med lagboken även i torparvärlden.

Nu hände det sig att en orättvisa inte bara drabbade en enskild bybo utan hela byn i ett svep och i det fallet tog man en gång saken i egna händer, skipade rätt på stället utan lagböcker och processförfarande. Denna folkdomstol framkallades också förstås av en utsockning, som sökte sig in i byn i förvärvssyfte. Det var på höstsidan. Rönnbären glödde. Och de var sköna att se på, inte att äta av som alla de bär man rafsat ihop för vinterbehovet: lingon, hjortron och blåbär. Det var vid den tiden försäljarna började invadera byn igen. På sommarn höll de sig nere vid kusten med undantag av strömmingsförsäljare och slaktare — de senare kategorierna hade säsong året om.

På byvägen kom en man stretande med en dragkärra, lastad med pinaler, som visade sig vara porslin: fat, tallrikar och karotter samt kaffekoppar. Väl medveten om att köplusten inte var så stor — den blev större närmare jul då jobbet i skogen kommit i gång — hade försäljaren luckrat upp köpmotståndet med ett speciellt knep. Det var inget vanligt porslin — "evighetsporlin" hette det. Om man tvivlade? Ja, då fick tvivlaren bevis på hållfastheten. Försäljaren tog egenhändigt en karott och kastade den på järnspisen bland grytor och kastruller. Och se — den höll! Inte en minsta flisa — det var porslin med nya egenskaper, "evighetsporlin", en vara man behövde i torparköken, där obalanserade ungar for illa fram med grejerna.

Evighetsporlinet gjorde sitt segerståg genom byn denna afton och handelsmannens uppvisning i hållfasthetsläran beundrades. Ända tills han hunnit längs bort i byn, tagit nattkvarter, ätit kvällsgröt och dragit sig tillbaka i finkammaren, där han skulle sova. Just då hade man i stugorna börjat praktisera porslinskastning i egen regi. Det gick nu inte så bra. Man ägde inte den där riktiga "snurren" i kastet, en konst som endast handlaren själv behärskade. "Evighetsporlinet" gick sönder — precis som skett tidigare, bara med skillnaden att man själv i god tro for illa fram med den dyrbara varan. När handelsmannen i sin ensamhet, räk-

— Just då hade man i stugorna börjat med porslinskastning i egen regi...

- Text: KI-LO-WATT
- Tecknat: SVEN BJÖRNSSON

Det var bara att betala ut mot uppvisande av medförda trasiga karotter...

Han som ägde lagboken fick många besök och många frågor att utreda...

nat dagskassan och sedan med iakttagande av sedvanlig försiktighet lagt pengarna under huvudkudden, började det bli oroligt utanför stugan.

Han tassade upp på bara fötter och tittade ut i skymningen. Där utanför stod en märklig parad av bybor: män, kvinnor och barn med hotfull uppsyn och trasigt porslin i händerna. När handlaren visade sig i fönstret blev det plötsligt liv i paraden. Man omringade stugan och därmed var alla reträttvägar och försök till flykt fåfänga. För att undvika åverkan på huset måste fönstret öppnas och en man ur det krossade evighetsporslinets uppvaktning steg fram och förde porslinskrossarnas talan. Här var det inte fråga om domstolsförfarande i vanlig mening. Tesen lydde: pengarna tillbaka! Ett synnerligen enkelt rättegångsförfarande, där man höll bevisen i egna händer. Det var bara att betala ut mot uppvisande av medförda trasiga karotter, koppar och fat, en märklig återbäring till kunderna i höstkvällens dunkel, en trist handel i jämförelse med dagens livliga köplädje, då man införlivat evighetspjäserna med sitt övriga, bristfälliga bohag.

En vecka efteråt var byn i juridisk mening nästan helt sysselsatt med lagtolkning så långt man nu var bevandrad i sådana sammanhang. Känslan för rätt och orätt var ändå stark på folkdjupet. Han som ägde lagboken fick många besök och många frågor att utreda. Hur lagen i högre mening skulle bedöma deras rättsskipning var frågan; en fråga framkallad av ängslan för att porslinsleverantören skulle vädja till högre instans. Men eftersom tiden gick och ingen hörde av sig lade sig de juridiska handlingarna till ro i byns muntliga arkiv. Innehavaren av lagboken, som läst och diskuterat tillsammans med porslinskrossarna till långt frampå småtimmarna kväll efter kväll, var tvungen att ta sig en välbehövlig semester. Han packade i tysthet sin ryggsäck och begav sig till en fåbod, långt från byn, där han officiellt var sysselsatt med vedhuggning och diverse reparationsarbeten för hösten. Där fick hans överhettade hjärna svalka sig några veckor, frikopplad från lagboken, som stod på hyllan i köket hemma på torpet.

DIKTARE VID VÄSTERHAV

Varberg är inte bara en tjugande badort från sekelskiftet, en idyll från mormors och morfars tid. Många litterära personer har också trampat den lilla stadens gator.

Själve Esaias Tegnér bodde här på 1820-talet, men den store fann tydligen ingenting grönskande att vila blicken på, han lär ha yttrat:

”Det finns icke något grönt här, utom doktor Bexells vasaband och fru Nordwalls kaktus.

Om Tegnér sett Varberg på senare år hade han säkert ändrat åsikt. I badhusparken doftar lövarkader, bokar, almar och kastanjer svämmar över i tropisk grönska.

Det måste också konstateras att kulturlivet omhuldas med både teaterföreställningar och konstutställningar av fina konstnärer. Vid Strandpromenaden finns en staty av Gustav Ullman som bodde här en tid och många äldre Varbergsbor talar med stolthet om sonen av deras lilla stad författaren August Bondesson.

Han har gett en färgstark och levande skildring från sekelskiftet i sin välkända roman Skollärare John Chronsoughs memoarer.

Men ändå är Varberg först och främst Daniel Fallströms sommarstad och han har tillägnat denna badort vid Kattegatt en hel diktbok, Havet. Mellan Daniel Fallströms sommarparadis och nutidens eftertraktade turistort finns naturligtvis en gräns, men den är inte så starkt markerad.

Den säreget förfinade atmosfären finns ännu kvar, den kommer med sjöstarka vindar från Kattegatt, den sveper kring fästningsvallen i månsken och den tonar fram i mjuka toner från orkestern i badhusparken. Där gnistrar den gamla gjutjärnsbrunnens vattenkaskader i regnbågens färger och rosor doftar 90-tal.

Societetssalongen finns kvar, restaurad visserligen, men med snirklade verandor och paviljonger med gröna tak. Samma societetssalong som inspirerade Fallström till dessa lyriska rader.

Där inne hördes glada skratt och fras av släp och siden, där ute skötte Kattegatt orkestern under tiden.

Författaren Daniel Fallström tillhörde den elit av konstens matadorer, som funnit västkustens vågskvalp inspirerande. Fallström hade sommarbostad i Varberg.

Det var en väldig symfoni i Rickard Wagners anda. Man hörde måsens gälla skri med havets dån sig blanda.

Där inne frasar fortfarande om inte av sidensläp, så av sommardans, klänningar och Kattegatt sköter fortfarande orkestern med den äran. Daniel Fallströms dikter härifrån har blivit ett bleknat porträttgalleri, som kan återupplevas på nytt en kväll i badhusparken. Ty långt utanför denna tid, detta sceneri av gammal badort och societetsliv finns det ett annat Varberg,

nutidens pulserande med nutidens pulsar. Domus, varuhus, snabbköp och biografer. Men det är inte detta vi har rest hit för och inte Daniel Fallström på sin tid heller. Det är för fästningens skull.

Varbergs forntida försvar mot ovälkomna gäster är utposten mot Kattegatt. Tungt och massivt skrämmande vilar den med röda murar som lyser i aftonsolen.

En gång var det ett slott, centralpunkt i den svenska medeltidens historia. Greve

Jacob av Halland lät bygga det. Långt senare fördes ett glatt hovliv på slottet, i kretsen av sirliga och galanta kavaljerer strålade drottning Blanka av Namur förtäljer sägnen.

Hur många politiska ränker har inte smidits på denna fästning dit nu turisterna samlas på terrassen för att dricka kaffe och fotografera alla torn och murar som tänkas kan.

Här stormade Valdemar Atterdag fram i spetsen för sina trupper, medan kanonaskorna rullade, här stod hans dotter Margareta tankfull i ett tornfönster och såg ut över Kattegatt.

Stannar man i skydd av muren hör man klappret av hästhovar, ser man banéren fladdra i den hårda vinden. Nu finns det tillfälle att bese Varbergs Muséum där medeltidens gamla väggmålningar pryder kala fängelsemurar, men där också en gång hållits gästabud, vinet gnistrat i gyllene remmare och sköna drottningar viskat statshemligheter över blanka fat. Varbergs fästning har varit ett omtyckt motiv för kända konstnärer.

Carl Larsson lär ha sagt skämtsamt om sina konstnärskollegor — "De ligger i Varberg och målar av varandras tavlor".

Naturen är överväldigande vacker från denna utsiktspost, och vi ska inte förvåna oss över att Daniel Fallström drog sig ifrån dansen på badhotellet med den enkla förklaringen.

Jag ligger på en spolad häll
och hör på dansmusiken
som havet spelar nu ikväll
för troll ur djupets riken.

Sakta flanerade han en kväll utåt hamnpiren med en tänd cigarr i handen och med den borne charmörens blickar på de vackraste skönhetserna. Och medan han blåste ut havannans blå rökringar ägnade han någon denna hyllning en kväll i Varberg.

Hur väl jag förstår att fru Venus
föddes ur böljornas skum
nyckfull och grym som havet
men bedårande skön i var tum.

Men någon kväll blev damerna utan sin balkavaljer, då befann han sig med all säkerhet på Getterön. Getterön var också ett paradiset han gärna besjöng, men som nu väsentligt har ändrat karaktär, fått ge vika för den nya tidens rationalism. Här drar verkligen tiden sin markerade gräns mellan dikt och verklighet, mellan då och nu, en gräns som inte går att komma över.

Här ligger tält vid tält, campingläger vid campingläger. Här är friden slut och idyl-

■ HANDIKAPPADES FACKLIGA ...

Forts. fr. sid. 11

i företaget eller, därest omskolning, ev. annan åtgärd kan komma ifråga, att fackföreningen är honom behjälplig med att ta kontakt med arbetsvärden. Då det gäller att medverka till en god uppspårande verksamhet borde fackföreningen vara självskriven..."

Sammanfattning

Att direkt lägga föreliggande utredningsmaterial till grund för en allmän analys av de handikappades situation på arbetsmarknaden och i näringslivet torde — med hänsyn till utredningens begränsade ram — inte vara möjligt. Syftet med utredningen har — som framhållits tidigare — varit att utreda förhållanden i samband med facklig gemenskap, facklig tillhörighet och avgång ur facklig gemenskap på grund av långvariga sjukdomar och andra handikapp. Sett i detta "snävare perspektiv" bör utredningen ge en någorlunda adekvat bild av hur handikappgrupperna fungerar — eller inte fungerar — ur facklig utgångspunkt. Försöker man dra ut några grunddrag eller tendenser ur materialet ligger det närmast till hands att konstatera ett *fackligt medvetande* — det gäller för både män och kvinnor. Bortsett från en del ofullständigheter, svårigheter att avläsa t. ex. könstillhörighet, där man använt sig av förnamnsförkortningar, redovisas 93 män och 33 kvinnor i undersökningen. Geografiskt sett är det en riksundersökning, från norr till söder, även om en del platser kan sägas vara bättre representerade, vilket sammanhänger med att de lokala

len som en gång var ett minne blott. För mig blev Getterön en stor besvikelse, kanske också för många andra. Bussarna då, gröna fält är parkeringsplatser, transistorradion skär sönder tystnaden.

Men havet är lika svindlande skönt, Kattegatt gnistrar grönt och grå blått, piskar mot blanka hållar och rullar lojt mot solröda klippor.

Låt oss blunda för campingtälten, bilströmmen, cyklarna och istället se långt ut mot Skrivareklippan. Daniel Fallström ger oss ännu ett aftonsceneri från idyllens tid.

När solen går ned bakom Getterön
och havet sig lägger till vila
i en säng bedårande mjuk och skön
av purpur smaragd och lila.
Som frasande siden dnyngens brus
mot Varbergs klippiga stränder
på Skrivareklippan sitt växlande ljus
i skymningen fyren tänder ...

Marianne Hellmér

Nu vet jag —

*Som blank, svart
rullande dyning
är mitt liv —
Varför havstulpan
och sjöhäst
har ni uteslutit mig
till spel och lek?*

*Men leken och spelet
är löften som vi alla fått —*

*nu vet jag —
flyttfågelns plog
har du dröjande stillsamma mussla
tecknat i grundvattnets
solljussand —
vilket partitur*

*Musik mellan himmel
och havsdränkt jord.*

TOR BERGNER

samarbetskommittéer som lagt ned särskilt intresse på att redovisa sina erfarenheter, påverkar den geografiska spridningen. Det fackliga medvetandet avspeglar sig främst i ett med hänsyn till utredningsmaterialets omfång anmärkningsvärt högt antal fackligt anslutna med "giltigt medlemskap". Dvs. personer, som betalar avgift eller är avgiftsbefriade på så sätt att medlemskapet kvarstår. Av insända svarsblanketter framgår att 54 personer är betalande medlemmar och 26 avgiftsbefriade, vilket betyder att av 142 personer äger 80 eller 56 % giltigt medlemskap. Återstoden i det samlade materialet innefattar "ogiltiga medlemskap" och fall där facklig anslutning av olika orsaker inte kommit till stånd. I övrigt får man starkt intryck av en önskan om aktivare fackligt engagemang, då det gäller de handikappades speciella förhållanden på arbetsplatserna och i produktivt arbetsliv. Fackligt medlemskap tycks också i allmänhet uppfattas som ett bevis på att vara accepterad, nyttig och verksam medborgare. Omständigheterna kring medlemsregistreringen m.m. torde, med ledning av de vittnesbörd, som redovisats, behövas tas upp till omprövning av de fackliga organisationerna på arbetsmarknaden.

■ SVART MAGI . . .

Forts. fr. sid. 15

Port-au-Prince, anmärkte också: "Utlänningar låter sig gärna ryckas med av voodoostrummornas rytmer — men inte vår egen 'élite' . . ."

Nittio procent av landets invånare är emellertid rena negrer, för praktiskt taget alla dem är voodoo religionen med stort R. Och en av de mest populära gudarna är just en ormgud, — Damballah — direkt importerad under slavtiden från det västafrikanska Dahomey.

En Haitiresenär på 1700-talet berättade enligt den franske etnografen *Alfred Métraux* i "Le Vaudou haitien" (Paris 1958), att han en gång blev förd till en plats där en stor hoper slavar samlats kring ett ormbö. Ömsevis bad de böner, och ömsevis bjöd de ormen på kött, fisk och annat gott — särskilt mjölk som ormar brukar vara förtjusta i.

I gamla tider lär Haitinegrerna också ha låtit Damballah representeras av levande ormar i sina helgedomar. Det bruket föll enligt Métraux bort redan på 1800-talet. Men gudens symboler innehåller fortfarande ormbilder — och de troende tilltalar honom som om han vore en orm.

Och eftersom "Kulèv pa sa palé" — som på ortens franska "créole" betyder "en orm inte kan tala" — betar sig de som är besatta av ormguden på motsvarande sätt. De krälar med ormlika rörelser på marken, klänger upp i träd eller försöker klättra på bjälkarna som håller upp taket i helgedomen. Samtidigt försöker de ge uttryck åt meningar genom egendomliga väsenden — som uttyds antingen av helgedomens präst eller av en "loa", ande, som i likhet med alla andra övernaturliga väsen gärna "bestiger" människorna och använder dem som "hästar".

Alla träd tillhör denne ormgud Damballah, och samtidigt är han vattnets gud om framför andra. I de flesta helgedomar finns det en stor behållare med vatten åt honom, och han bor i alla floder, källor och vattenfall. Vitt är hans symbol, och silver är vitt. Det är därför också Damballah som skänker rikedomar och ger sina trogna framgång i livet.

*

En annan viktig gudomlighet är kärleksgudinnan Ezili, som symboliseras av ett hjärta. Det är en farlig kvinna som har varit gift med flera framstående gudar — bland dem själve Damballah — och som utomordentligt gärna och ofta gifter om sig. Även med vanliga dödliga.

Detta är visserligen en stor ära för dem som blir kallade. Men många försöker ändå i det längsta hålla sig undan. Gudinnan är

nämligen omåttligt dyr i drift. Hon behöver många bröllopsgåvor: Allra minst en sidenklänning, ett par huvudschalar, några flaskor parfym, ett antal smycken, osv. Dessutom måste man under bröllopfesten bjuda på ett rikt mått av tårter, viner och likörer.

Särskilt intresserad är denna Ezili av män som just står i begrepp att gifta sig med någon annan. Det går visserligen mycket väl för sig, men Ezili kräver att få vara den första. På det viset tvingas hennes troende att begå ett slags bigami genom att först gifta sig med gudinnan — och några dagar senare med sin jordiska brud. Det duger inte att tveka, om man är utvald. Då blir påminnelserna från övernaturligt håll allt våldsammare, och gudarna kan rent av hota med att ta livet av Ezilis rival. Sedan bigamin är fullbordad — med hjälp av en prästinna som är besatt av kärleksgudinnan — måste den äkta mannen ägna alla tisdags- och torsdagsnätter åt Ezili. Då får helt enkelt hans egentliga hustru lämna huset . . .

På motsvarande sätt händer det att kvinnor gifter sig med guden Damballah. Här som annars upprättas ett verkligt äktenskapskontrakt, som enligt Métraux kan se ut på följande vis:

"Republiken Haiti, nr 5.847. — År 1949 och den sjätte dagen i månaden januari klockan 3 på eftermiddagen, intygar vi, Jean Jumeau, civilbyrån i Port-au-Prince, att vi sammanvigt medborgarna Damballah Toquan Miroissé och Madame André-mise Cétoute . . ." Och så vidare. Monsieur Damballah får rent av förbinda sig att noga se till att hans hustru inte en enda dag lider brist på pengar . . .

Två dylika ceremonier bevittnade Métraux i Haiti, medan han ett par år bl. a. studerade voodoo och skrev sin bok "Le Vaudou haitien". I det ena fallet var kvinnan en högt uppburen och berömd dansös,

och till saken hör att hon efteråt inte kom ihåg vad hon hade varit med om. Det är det vanliga hos dem som har blivit "montés", dvs. "bestigna" av något övernaturligt väsen.

*

Social ställning och hög skolning lär faktiskt inte utesluta voodoo dyrkan. En framstående "voodooist" var negergeneralen Dessalines — som 1804, några månader efter det att Haiti förklarats sig självständigt, följde Napoleons exempel och lät utropa sig till kejsare. Han var visserligen analfabet, men det finns fler exempel. En sentida president, som är doktor i etnografi, har t. o. m. beskyllts för att vara en "grand houngan", dvs. överstepräst. Och hur allvarligt även myndigheter har kunnat ta denna inofficiella statsreligion framgår av en undersökning som jag fick läsa om i Port-au-Prince.

Ur ett låst rum i statsskattkammaren hade det en mörk natt år 1880 försvunnit 21 säckar med 21.000 piaster. Eftersom ingen kunde hitta någon annan förklaring, ansåg man sig ha funnit att det var en zombi som hade tagit sig in och begått stölden — m. a. o. ett vandrande lik i tjänst hos någon trollkarl.

Tron på zombis är djupt rotad. De är inga vanliga spöken — som kyrkogårdarnas varulvar t. ex. Zombi kan man bli efter döden, om en trollkarl har hämtat upp en ur graven och väckt liket till liv igen. Folk antar, skriver Métraux, att trollkarlen under näsan på den döde sätter en flaska som innehåller hans själ — vilken på något vis infångats och buteljerats med hjälp av den som tvättar liken före begravningen.

Om släkten oroar sig för att en avliden skall bli zombi, kan den vidta åtgärder för att skydda den döde. Ofta går det till så att man dödar liket en gång till med ett starkt gift, genom att strypa det eller ge-

Arbetsterapi och Hobbymaterial

Pärlor av trä, glas, kristall och metall.

Indiska Ädelstenar till halsband och armband.

Brasiliansk Onyx till hängsmycken, örhängen, nyckelringar och halsband.

Silvertråd i olika former och dimensioner.

Rundböjtänger för trådarbeten.

Halsbandslås i olika utföranden 1—5 rader.

Sadeljord såväl mönstrad som enfärgad i 22 färger.

Väskhandtag i pärlbambu och rotting.

Pappstommar och Silkebast för bastflätning.

Skinn och läder för alla ändamål.

Arbetsatser i rikhaltig sortering.

Begär prislista och prover. Vi sända gärna påseendesändningar på öppet köp.

Firma SUNE ENGLUND, Örebro

Klostergatan 18 III

Tel. 019/12 09 14 - 12 10 95

nom att skjuta det i tinningen. En stackars zombi anses visserligen inte vara medveten om sitt verkliga jag. Men han är bokstavligt talat slav åt den som väckt honom till liv igen. Och skulle han få klart för sig vem han är, får han ingen ro förrän han återfunnit sin grav.

*

Ofta visar sig föregivna zombis vara sinnesslöa som råkat komma på avvägar. Däri ligger kanske det reella underlaget för zombitron. Men att det *händer* besynnerligheter i Haiti — det framgår av en historia som jag hörde av en fullt trovärdig person i Port-au-Prince.

En av kandidaterna vid ett presidentval i slutet på 1950-talet hade måste fly upp i bergen undan den som vann valet. Där hade han levt i en grotta i månader, när han till slut vände tillbaka till huvudstaden — sjuk och utmattad av undernäring. Efter kort tid dog han, och så skulle begravningen ske. Den fick *inte* äga rum i Port-au-Prince. Myndigheterna fruktade upplopp. I stället utvaldes en annan ort. Men när kortegen var på väg ut ur staden, stoppades den av militär med kulsprutor på en lastbil.

Militären tog hand om kistan, och den dödes släkt och vänner fick vända om. Senare meddelades att begravningen hade verkställts. Men släkten oroade sig för att inte allt stod rätt till. Efter någon tid lät de gräva upp den döde och obducera honom. Då visade det sig att hjärtat och hjärnan fattades. Enligt min sagesman var den enda tänkbara förklaringen att de hade använts vid någon voodooceremoni. I politiskt syfte . . .

Detta hände 1959. Året dessförinnan inträffade två gåtfulla mord. Vid Anse-à-Veau i södra Haiti fann fiskare en bonde i sina nät. Huvud, armar och ben hade stympats, och hjärtat var borta. Fallet blev aldrig uppklarat. Samma år fann man vid Arlachen en houngan, som hade haft särskilt stor framgång med att ordna voodoo-seanser för turister. Två andra präster och deras medhjälpare arresterades — men deras öde offentliggjordes aldrig.

*

Så lever den svartaste afrikanska magi kvar mitt i Nya världen — sida vid sida med den katolska kyrkan. De enda kristna i Haiti som *helt* avhåller sig från voodoo är medlemmarna av de protestantiska sekter som förekommer: baptister, metodister, anglikaner, adventister och andra. Trots ideliga kampanjer från det katolska prästerskapets sida är det många, många katoliker som både går i mässan — och låter sig lockas, när de höga, smala voodoo-

trummorna varskor om att andarna är redo till nya vansinnesupptåg . . .

Liknande trummor kan man också få höra på det närlägnade Jamaica. Där förekommer ingen voodoo — men trummorna kallar ofta i stället till seans inom en psykologiskt närbesläktad rörelse som går under namnet "pocomania". Även där blir folk besatta av andar, låt vara inte av *afrikanska* sådana, utan i stället av Gamla testamentets profeter, av apostlar och ärkeänglar — och naturligtvis ibland av själve djävulen. Sådana besatta personer kan man t. o. m. få se irra omkring på gatorna under osammanhängande tal.

Jag stod en gång i Kingston och pratade med ett par rastafarianer — medlemmar av en sekt som tror att Gud bor i kejsar Haile Selassie — när en tydligt andebesatt kvinna raglade förbi. Se där, sa rastafarianerna. Där är en sån där galen "pocomaniac". Är det inte för galet att såna skall få framföra sig i frihet, medan vi betraktas som kriminella eftersom vi inte erkänner någon annan överhet än kejsaren.

Nu är det visserligen bara någon procent av Jamaicas befolkning som hör till "pocomaniacs". Men vanlig trolldom, obeah, har vidsträckt utbredning överallt runt Karibiska havet. Litet varstans i bygderna finns det "obeahmen" — medicinmän — som anses stå i förbindelse med andevärlden. De kan förutse kommande händelser, kan genom sina riter ändra ödets gång, de kan bota sjukdomar — kort sagt de anses vara enormt mäktiga.

Under slavtiden hade de stor betydelse för sammanhållningen mellan slavar från olika afrikanska stammar. Voodoo kunde förhindras, men obeah kunde slavarnas herrar och ägare inte lika lätt upptäcka. De var obeahmen som låg bakom slavupproren. Och än i dag talar folk inte gärna med en vit man om obeah — särskilt inte där den är förbjuden i lag som på brittiska öar. Frågar man någon, kan man vara nästan säker på att han flinar och säger att det där — det är dårskaper. Samtidigt tilllägger han dock i regel, att det finns många *andra* som tror på obeah. Eller som det heter på de holländska öarna Aruba, Bonaire och Curaco: *bruha*.

*

Där hänger folk ut skallar och andra skelettdelar av kreatur på grindarna till sina gårdar. Frågar man dem varför, säger de att det är för att skrämman bort fåglar. I verkligheten är det för att skydda sig dels mot onda andar, zombis eller jumbies, och dels mot tjuvar.

En metodistpräst berättade för mig om en amerikansk hönsfarmare på den brittiska ön Antigua. Tjuvar hade ideligen härjat i hönseriet, och polisen stod maktlös.

Då var det någon som rekommenderade honom att stimulera obeah genom att sätta upp något som tjuvarna inte hade väntat sig att finna. Först skrattade han och tyckte det lät dumt. Men på prov lydde han rådet. I hönseriet satte han in en stång som var ungefär 1 1/2 meter hög, och överst på stången en butelj med en död padda i. Efter det fick han vara i fred för tjuvarna . . .

Just med så till synes enkla medel kan obeahmannen nå märkliga resultat. Men en liten stenhög med en pinne i kan grannar skrämmas att avstå från att ta vägen över ens tomt. Och en liten blå påse med t. ex. litet svavel, några människohår och ett grodben kan få en man att tro att en fiende gjort obeah för att ta livet av honom. Det enda som då kan hjälpa honom är att leja en annan, mäktigare obeahman som tar bort förtrollningen genom att kanske ge honom en talisman: En påse med ett psalmboksblad och en fladdermusskalle. Eller något liknande.

*

Men strängt taget är den sortens svart magi kanske inte mycket konstigare än en del av den vidskepelse som ännu förekommer i Europa. Betydligt allvarligare är Haitis voodoo och dess *rena* motsvarigheter bland de svarta på Kuba, på Trinidad, i holländska Guayana och i Brasilien. Där rör det sig ju om regelrätt *religion*.

För en tillfällig besökare är det också nästan omöjligt att få *sådana* kontakter på Haiti, att man blir accepterad i en äkta voodoohelgedom under pågående ceremonier. Det kan jag tyvärr inte heller skryta med. Jag fick nöja mig med att bevista en turistvoodooseans à två dollar för en timmas föreställning. Musiken och danserna var naturligtvis autentiska. Det kan också hända att den tjänstgörande prästen var äkta.

Men bara en sådan detalj som att prästen inte på riktigt voodoois bet av huvudet på den tupp han offrade till gudarna — utan helt enkelt vred av den — det visar hur tillrättalagt det hela var. Uppriktigt sagt blev jag rätt besviken på hela tillställningen — även om det var ett utmärkt tillfälle att höra voodoo-trummorna spela upp till extatisk dans.

REDAKTIONEN

Status redaktion är tillgänglig för personliga besök och telefonsamtal endast fredagar mellan kl. 14—16. Redaktörsbefattningens förening med annan tjänst gör denna arbetsordning nödvändig. För ej beställda manuskript, bilder, teckningar m. m., kan redaktionen inte ta något ansvar.

Alldeles utanför jordklotet, bara några mil ute i världsrymden, ligger landet Ingenstans. Där bodde i ett vackert luftslott en liten prinsessa, som hette Någonting, och det är om henne denna saga handlar.

Någonting hade en lillebror, prins Nej, och en hund, som hette Gissa.

Gissa var en jättstor, lurvig hund, och på sin breda rygg lät han Någonting och Nej rida så mycket de ville.

— Kom nu och sov middag, min lille prins! ropade barnsköterskan en dag till Nej, som just tänkte smita ut.

— Nej! skrek Nej tillbaka, för han sade alltid nej till allting. Jag ska rida ut i världen på Gissa och se mig omkring, det är mycket skojigare.

Och så kravlade han upp på Gissas breda rygg.

— Jag följer med, sa' Någonting, och så bar det av ut på äventyr i landet Ingenstans.

Det är ett underbart land, må Du tro. Där är det både vår och höst och vinter på samma gång. Snön är gjord av vispgrädde och isarna ligger alltid blanka och fina, utom att det här

Teckningar av
ELSIE-BRITT STENQVIST

och var stycker upp några mandlar förstås, som man får väja för, annars kan man ju trilla på näsan. När man tröttnat på att åka skidor och skridskor kan man ta sig ett dopp i sockerdrickan, jag menar vattnet. Om man råkar få en kallsup gör det ju ingenting. Det finns också sjöar med Pommac och saftkobbels, om man föredrar det. Och andra med stora, snälla, tama fiskar, som man kan leka med. Om man träffar på en riktigt snäll en, kanske man får sitt upp på hans rygg och hälsa på hos sjöjungfrurna nere i havsdjupet. Där finns också mycket annat intressant. T. ex. vackra röda koraller, som man kan göra halsband av, och lysande sjöstjärnor, små fiskar som ser ut som hästar och mycket annat. Det är en helt annan värld därnere på havsbotten och mycket vackrare än ovan ytan. Det bästa med sjöarna i landet Ingenstans är att man kan andas i dem och då kan man ju vara därnere hur länge man har lust. Och frysa behöver man inte om man har sin elektriskt uppvärmda baddräkt

Resa till landet

INGENSTANS

En saga av MAUD BRYANT

på sig. De finns redan i landet Ingenstans. Jag tror inte de har blivit uppfunna på jorden ännu.

Men det var ju inte om detta jag skulle tala, utan om Någonting och Nej, som red ut på äventyr på den snälla hunden Gissa.

De båda barnen tog ett stadigt tag i Gissas lurviga päls och manade på honom. Fortare, fortare, fortare gick det. De flög över stockar och stenar och hoppade över breda diken. Det var så skojigt och de skrattade så våldsamt att Nej plötsligt trillade av, och den stackarn hade inget annat att göra än att gå hem till slottet igen och få smäll och sedan gå och lägga sig. Ja, så går det när man är olydig.

Gissa sprang så fort att han inte kunde stanna och hämta upp prins Nej, och Någonting tyckte att det var ganska skönt att bli av med sin lillebror en stund.

Rätt som det var befann de sig i en stor skog. Prinsessan som blivit hungrig passade på att plocka några bananer och kokosbollar från några palmer och Gissa nafsade till sig en

korv från en prickigkorvbuske. Köttbensträden stod kala, för en flock glupska men snälla vargar hade just innan sprungit förbi.

En citronfjäril, stor som en kungsörn kom flygande och frågade om prinsessan ville ha en flygtur. Det ville hon förstas gärna och medan Gissa tog sig en slummer flög Någonting på fjärlens rygg omkring uppe bland molnen. De var så mjuka och sköna och prinsessan steg av fjärlen och gungade på dem. När hon tröttnat på det flög de upp till stjärnorna och hälsade på. De sov, för det var ljusan dag och tittade sig yrvalet, blinkande omkring när Någonting väckte dem. Då hon inte ville störa stjärnorna, vilka ju måste vara utvilade när de ska vara uppe hela natten, flög de vidare till solen. Där var så varmt och skönt och prinsessan blev solbränd och fick små fräknar på näsan.

Men nere i Ingenstans började Gissa att skälla, så att de var tvungna att flyga ner till honom och se vad som stod på.

En gazell hade tittat fram mellan några buskar och utmanat Gissa på "kull". Gissa, som var stor och klumpig hade ingen chans att hinna upp henne, det visste gazellen, som tyckte om att retas litet.

Ett stolt lejonpar med två söta lejonungar kom framtrassande ur snåren och Gissa fick leka med dem i stället.

I landet Ingenstans är alla djur vänner för det växer ju mat överallt, så de har ingenting att bråka om.

— Vad heter Du, vovve? frågade lejonungarna.

— Gissa, sa' Gissa.

De gissade på allt möjligt, det ena namnet vackrare än det andra.

Nej, Gissa, sa' Gissa gång på gång, men då tyckte de Gissa var fånig och sprang sin väg.

— Nu måste vi hem, det börjar skymma, sa' prinsessan och satte sig upp på Gissa. Lillebror har nog vaknat och undrar var jag är.

Då hördes plötsligt bjällerklang och långt borta över några gröna kullar kom en liten prins åkande i en vagn, förspänd med sexton vita kattor. Han hade mörka lockar, gnistrande ögon och såg mycket modig ut. När han såg prinsessan Någonting, som såg så söt och snäll ut, blev han genast kär i henne och friade och prinsessan rodnade och sa "ja".

Prinsen, som kallades för Drömprinsen, följde med hem till luftsloftet och hälsade på Någontings föräldrar, den gamle kung Jaha och hans drottning Jo. De blev genast förtjusta i honom och bad honom gå ut och äta duktigt så att han blev stor och stark och kunde överta spiran, för kungen började bli gammal och trött och längtade ner till jorden.

◇

För när man blir gammal och böjd i landet Ingenstans stiger man ner i ett ihåligt äppelträd, och så trillar man ner på jorden. På vägen dit faller man igenom några föryngringsmoln och några glömskemoln, så när man kommer till jorden är man baby igen och minns ingenting av landet Ingenstans. Men i sina drömmar minns man litet grund av det, och längtar dit igen, för nere på jorden är ju inte alltid så roligt.

Och Drömprinsen och Någonting gick ut i skogen och åt allt vad de orkade av köttbullsträd och pannkakssvampar med sylt på, hoppade i vattnet och drack saftkobbels, rullade sig i vispgrädden och snart blev de tjocka och stora. Så en dag gifte de sig, fick många söta barn och levde mycket lyckliga.

Pristagare

till bildkruss nr 7

1:a pris kr 25:—, Asta Ståhl, Gröndalsvägen 52, Stockholm SV

2:a pris kr 10:—, Werner Andersson, Almbyllén 36, Örebro

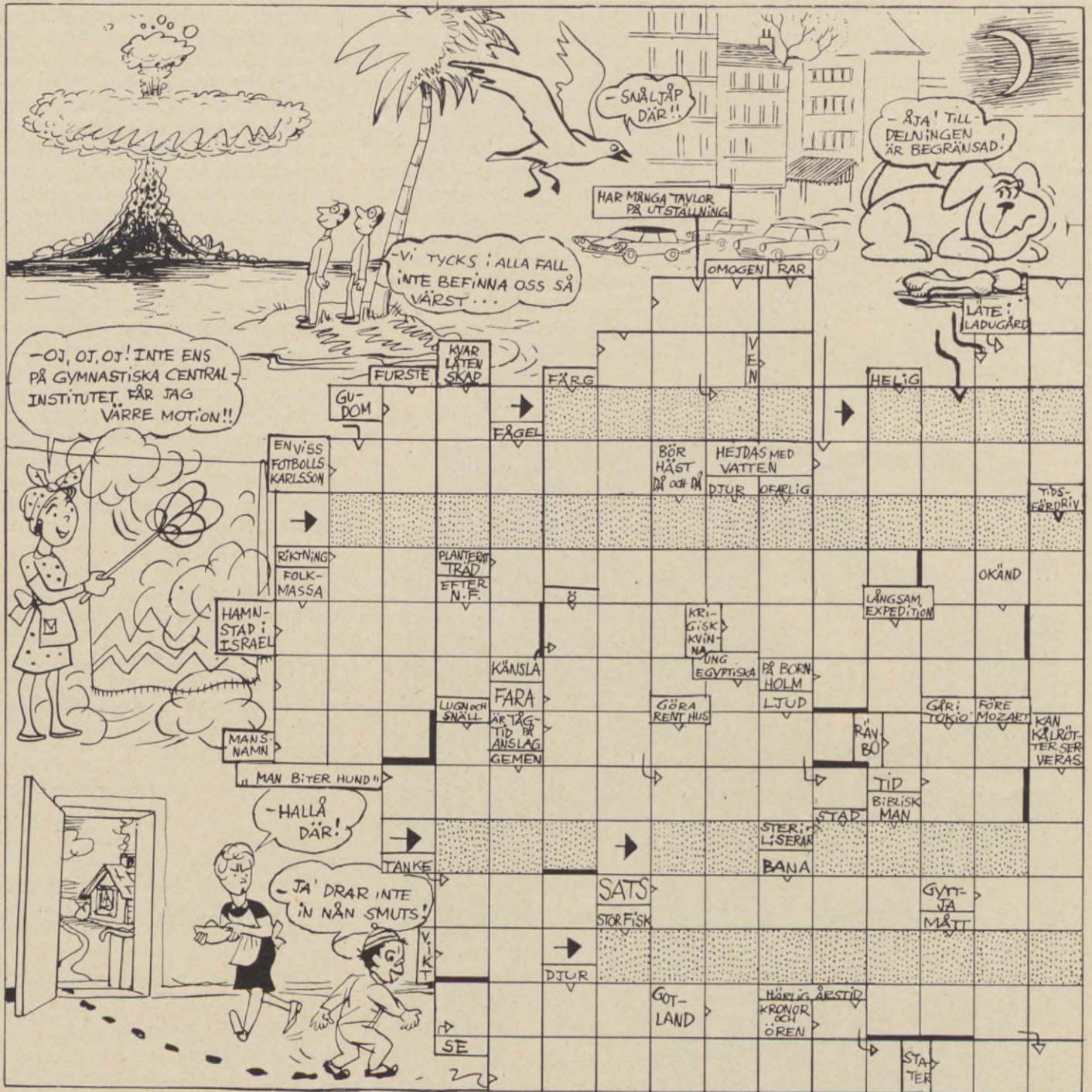
3:e pris kr 5:—, Bertil Jörgensen, Rörbecksgatan 27, Falkenberg.

Lösning

ÖÄ — FRISKA — ROSOR — JÄRNVÄGSRESA — SÄJ — BARA — TILL — DAM — CIGARR — STOJ — ALT — VITAL — E — E — E — OM — DEN — FALLER — SNÄ — ENTRE — HYENA — SMÅÄNGLAR — I LÄSES — KAKTU — ANKLAG — NER — ONT — S — TRE RA — D — Å — RUIN — FAGOTT — ADRESS — DU — FÄR — NOG — ROTU — RETAS — BO — SUN — BÖRJA — MED — END — SEL — ÖLKR — LADA — ÖRJA — GLASÖGON — FLÖRT — EMU — SOS — PROMENAD — LASSE — SITTING — KAVAJ.

Drömprinsen och Någonting gick ut i skogen och åt allt vad de orkade av köttbullsträd, pannkakssvampar med sylt på och andra läckerheter. Och sedan gifte de sig naturligtvis, fick många söta barn och levde mycket lyckliga.

Bildkräys nr 9

Vårt bildkräys rymmer som ni ser lite av varje från olika områden i vårt liv och leverne. Sätt igång — lycka till!

Namn

Adress

Postadress

Lösningarna måste vara Status' redaktion, Box 4149, Stockholm 4, tillhanda senast den 5 dec. För att få deltaga i tävlingen skall tävlingsbrevet vara märkta "Bildkräys nr 9". — Tre priser utdelas som vanligt, nämligen ett på 25, ett på 10 och ett på 5 kronor. Lösning och pristagarnas namn meddelas i Status' januarinumner 1964.

■ BORTOM TURIST...

Forts. fr. sid. 13

der fotsulorna, band ihop deras händer och hängde upp dem i krokar på väggen och allt det där. "Men det finns spanska fängelser som har mer raffinerade förhörsmetoder, tillägger författaren. Den nazistiske SS-ledaren Himmler besökte Spanien under kriget och lärde bort en del till dåvarande polischefen — nu vicepresident i regeringen och Francos ställföreträdare.

Thulin's
Grundat 1892

har ett genom årtionden
beprövat program som
i dag bl. a. omfattar

RYOR
VÄVSTOLAR
VÄVSKEDAR
SOLV
VARPOR
SKYTTLAR
VÄVGARNER
KNYPPELDYNOR

Begär specialkataloger
Snabba leveranser
Låga priser

AB JOHN A. THULIN & Co
Gamla Rådstugugatan 32
Norrköping
Tel. 011/31494 - 31687

Skräcken för polisen och terrorn har inte minskat med åren. "Det är ändå inte fängelserna som är det värsta, inte heller att så och så många tusen politiska fångar sitter inspärade", sade en man som nyligen blivit frigiven. "Det är inte ens tortyren i sig själv som är värst. Värre är att skräcken fått förgifta ett helt folk. Skriv om skräcken", vädjar han, "och om den ständiga otryggheten. Du har mött den i de undfallande svaren och de flackande ögonen vid dina frågor."

Sven O. Andersson mötte också en annan skräck, en skräck som formulerade en ständigt återkommande replik: "Vad som helst, men aldrig mer inbördeskrig." Grymt och skoningslöst var det inbördeskrig som utspelades; de äldre minns med en smärta som aldrig upphör.

I de små fattiga byarna pyr hatet under rädslan. Vad ska hända när Franco dör eller drar sig tillbaka?" I den här byn arkebuserades efter inbördeskriget etthundra människor för mordet på fyra falangister. Tror du det glöms?" heter det i ett vittnesbörd. "Det är för vad som ska ske i byar som den här vi är rädda.

Den dag Franco dör eller något annat skär hål på varbölden släpps också folkets vrede lös, och ingenting

kan hejda den. Här finns en handfull falangister i byns förvaltning, här finns fyra karlar i guardia civil, här finns en präst — vad kan skydda dem mot flera hundra hämndlystna, halvsvältande lantarbetare och bönder! Och sedan kommer reaktionen, militären och polisförstärkningarna och allt blir som förra gången — — —"

RHL-lotteriet

Årets högvinster i rikslotteriet gick till följande platser:

Volvo Amazon	—	Nyköping
Volvo Special	—	Svenshögen
Volkswagen 1500	—	Uppsala
SAAB 96	—	Stockholm
SAAB 96	—	Grangärde

Adresslösa vinstlotter i RHL-lotteriet

Till lotteriexpeditionen har inkommit vinstlotter utan angivande av avsändare.

Personer som saknat sitt vinstpaket, kan alltså ha gjort den malören.

Ring eller skriv till lotteriexpeditionen och angiv lottnummer för rättelse.

RHL-lotteriet
Box 4149, Stockholm 4

GOTLANDS GARNET

av 100 % ren ull
från Gotlands
utgångsfår

för stickning och vävning

Begär prover och offerter!

Gotlands Ylle AB

Visby - Tel. 13960

NYHYTTAN

Kurort och enskilt sjukhem

Behandling av invärtes sjukdomar, blodtrycks-, hjärt-, mag-, tarmsjukdomar och reumatiska åkommor. Konvalescens och rekreation.

Moderna vatten-, ljus-, elektriska, massage- och dietbehandlingar.

Vegetarisk och blandad kost. Utmärkt sportterräng och goda promenadvägar. Moderata priser. Inga drickspengar. Begär prospekt. Tel. Järnboås 13. Rumsbest. säkrast 10—12.

LÄKARE: MED. DR. GUNNAR SMÄRS

Postadress Järnboås

VÄLKOMMEN TILL GOD MAT

Varmrätter
från 2:75

BORDSERVERING

Pilgården, Triangeln
Strögel, Södergatan
Folkets hus, Nobeltorget
Domus I varuhuset

SJÄLVSERVERING

Berggatan 20, ..Arbets hus
Malmgården, .. Drottningg. 6
Drottningtorget 10
Konsumrestaurangen .. Lund
Petri Pampa, Lund

SOLIDAR

RESTAURANGERNA

Prenumerera på

Status

TS-ansluten

AMNESOMRADE:

SOCIALPOLITIK — SOCIALMEDICIN

REVI GÖR ger god vigör

Känner Ni Er trött och håglös?
Orsaken kan vara brist på någon
av vitaminerna. Då hjälper RE-
VIGÖR, som har *alla* 18 vitami-
ner i bästa "lättsmälta" form:

A 20000, B1 2800, D3 2000 IE, B2
7,5, B3 30, B4 60, B5 120, B6 6,
B13 8, C 400, kolinbit. 600, inosit
125, E 5, H 1,5,
K3 10, PAB 1,5,
U 5,5 mg, B12
12 γ /100 g.

Bli pigg och
"uppåt" pröva
REVI GÖR redan
idag

Receptfritt på apotek
samt i hälsokostaffärer

AB CARLS-BERGH BIOKEMISK
OCH FARMACEUTISK FABRIK
GÖTEBORG 47

Ryabottnar 60 x 95 cm Kr 13:50
80 x 130 " " 25:—
100 x 175 " " 35:—

Vacker rosenbård med knuten linne-
frans.

Ryaväv 70 cm Kr 15:—
100 " " 19:—
120 " " 25:—

Bitar till kuddar. Kr 3:75 pr st. Bott-
narna vävda i prima lin samt ylle-
inslag.

Prima Pappersbruksfilt. Kr 4:50 pr kg
i stora bitar. Finnes i ljusbeige, gult
samt Segelfärger i stora bitar.

Prima sytråd på rullar à 500 m.
Kr 11:— per styck.
Frakt tillkommer.

FABRIKERNAS GARNLAGER
Pixbovägen, Skogsbo, Mölndal
Tel. 031/27 81 85-86

Rygghållaren "STRETCHER"

mycket behaglig att
bära — osynlig —
ger Er bättre hållning.
gör Er

RAK I RYGGEN

Säljes till sjukhus.
Rekommenderas
även till barn.

Pris herr- och damstor-
lek kr. 23:50. För barn
21:50 — porto o. oms. till-
kommer. Returrätt. Ange
bröstvidd och midjemått
vid beställning.

Box 210 35 A 1
Stockholm 21
Tel. 31 84 03

GYNNA SVENSK INDUSTRI

KÖP
SOLSTICKAN

Multi-tabs vitaminer + järn och fem andra mineralämnen som kosttillskott

Varje dragé innehåller:

Vit. A 5.000 IE, vit. D 600 IE, vit. B₁ (aneurin-hydroklorid) 3 mg, vit. B₂ (riboflavin) 3 mg, vit. B₆ (pyridoxinhydroklorid) 1 mg, pantotensyra (som Ca-salt) 3 mg, nikotylamid 20 mg, vit. C (askorbinsyra) 75 mg, Vit. E (tokoferylacetat) 0,5 mg, kobolt 0,5 mg, koppar 1 mg, järn 20 mg, magnesium 25 mg, mangan 2 mg och zink 1 mg.

1 DRAGÉ DAGLIGEN

FERROSAN

Keramik som terapi och hobby

UGNAR, DREJSKIVOR *m. m.*

*Rikhaltigt lager av
GLASYRER, FÄRGER, OXIDER,
LEROR, UGNSTILLBEHÖR etc.*

EXPORT & IMPORT

AB KERAMIK

Tel. 08/10 71 17
Box 7283
STOCKHOLM 7

TREVLIGA BRODERIARBETEN

för arbetsterapi

Begär katalog från

Gamlestads Konsthantverk AB

Anders Mattssonsgatan 30
GÖTEBORG N — Telefon 26 36 45

Vård på konvalescenthem ger

Rekreation ● Vila

Vinter ● Sommar

- **KONVALESCENTHEMMET ALSBORG, HELGEVÄRMA**
Telefon: Växjö 0470/601 07 (Kronobergs län)
Plats för 14 gäster
- **FJÄLLFARARGÄRDENS KONVALESCENTHEM, UNDERSÅKER** (Jämtlands län)
Telefon: Undersåker 11 — Plats för 24 gäster
- **KONVALESCENTHEMMET BJÖRKEFORS, EDSBJÖRKE** (Värmlands län)
Telefon: Sunne 0565/271 65 — Plats för 26 gäster
- **FRITIDSGÅRDEN RAMNÄS, Postfack 42, TORUP**
Telefon: Torup 138 (Hallands län)
Plats för 20 gäster
- **KONVALESCENTHEMMET ÅSEN, ÄSLJUNGA**
Telefon: Klippan 600 09 (Kristianstads län)
Plats för 20 gäster
- **LÄNGASJÖNS SEMESTERHEM, ASARUM**
(öppet under sommarsäsong) (Blekinge län)
Telefon: Karlshamn 0454/260 11 — Vintertid 0454/115 66
Plats för 22 gäster
- **SVANHOLMENS VILOHEM, SVANSHALS, OSBY**
(öppet under sommarsäsong) (Malmöhus län)
Telefon: 0479/117 14 — Exp.: Kamrergatan 3, MALMÖ C
Telefon: 040/97 53 44 — Plats för 27 gäster

Förfrågan om plats

göres av sanatoriepatient hos sanatoriets kurator och för den som ej vistas på sanatorium hos dispensären eller genom Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjukas lokal-föreningar

Eftervård ● Förebyggande vård

i avkopplande miljö och natursköna trakter